

WORKING PAPERS

21

Boris Hošoff – Veronika Hvozdíková

Analýza konkurencieschopnosti krajín V4 z pohľadu atraktivity pre PZI

ISSN 1337-5598 (elektronická verzia)

Edícia WORKING PAPERS prináša priebežné, čiastkové výsledky výskumných prác pracovníkov alebo tímov EÚ SAV riešených v rámci výskumných projektov, ktoré môžu byť obsahom aj ďalších publikácií.

AUTORI

Ing. Boris Hošoff, PhD.

Ing. Veronika Hvozdíková, PhD.

RECENZENTI

Ing. Herta Gabrielová, CSc.

doc. Ing. Peter Staněk, CSc., host'. prof.

Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-0599-07.

ABSTRAKT

Analýza konkurencieschopnosti krajín V4 z pohľadu atraktivity pre PZI

Na základe výsledkov komparatívnej analýzy hodnotí štúdia vybrané aspekty konkurencieschopnosti Slovenska v regióne Vyšehradskej skupiny (V4), pričom sa snaží identifikovať príležitosti a riziká regiónu ako lokality pre priame zahraničné investície (PZI), ale tiež definovať silné a slabé stránky podľa jednotlivých krajín V4. Za týmto účelom sleduje o i. výsledky medzinárodných rebríčkov konkurencieschopnosti a kompozitných indexov zameraných na hodnotenie kvality podnikateľského prostredia a porovnáva podmienky pre získavanie zahraničných investícií, vrátane štátnej politiky podpory PZI. V štúdiu sú tiež analyzované nové faktory investičných rozhodnutí TNK ako i trendy vývoja tokov PZI podľa jednotlivých krajín V4 s cieľom poukázať na potenciál SR v tejto oblasti.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

Konkurencieschopnosť krajín, prílev priamych zahraničných investícií (PZI), krajiny Vyšehradskej skupiny, podnikateľské prostredie, globálna hospodárska kríza

ABSTRACT

Competitiveness of the Visegrad countries in the light of FDI attractiveness

Based on the comparative analysis approach, the paper examines selected aspects of competitiveness of Slovakia among the Visegrad countries, when it attempts to identify opportunities and risks of the region as a destination for the foreign direct investment (FDI) as well as strengths and weaknesses of the individual countries of the Visegrad group. In order to follow this aim, the paper reviews results of the international competitiveness evaluations and indices focused on a business environment quality; and compares conditions for FDI attracting, including government policy of foreign investment promotion. The paper analyses changing factors of the TNCs investment strategies and recent trends in the FDI inflows in Visegrad countries with the aim to outline a potential of the SR in this field.

KEYWORDS

Competitiveness of the countries, foreign direct investment (FDI) inflow, Visegrad group countries, business environment, global economic crisis

JEL CLASSIFICATION

F21, F23, G01, G38, O57

Za obsah a jazykovú úroveň zodpovedajú autori.

Technické spracovanie: Mária Lacková

Ekonomický ústav SAV, Šancová 56, 811 05 Bratislava, www.ekonom.sav.sk

KONTAKT: Boris.Hosoff@savba.sk, Veronika.Hvozdikova@savba.sk, tel. 52 49 82 14 kl. 135, 136

© Ekonomický ústav SAV, Bratislava 2009

O B S A H

ÚVOD	4
1. VPLYV GLOBÁLNEJ HOSPODÁRSKEJ KRÍZY NA VÝVOJ V REGIÓNE V4	5
2. HODNOTENIE KRAJÍN V4 PODĽA MEDZINÁRODNÝCH INDEXOV KONKURENCIESCHOPNOSTI	10
2.1. INDEX GLOBÁLNEJ KONKURENCIESCHOPNOSTI	10
2.2. INDEXY KVALITY PODNIKATEĽSKÉHO PROSTREDIA.....	12
2.3. HODNOTENIE INOVAČNEJ VÝKONNOSTI A PILIEROV ZNALOSTNEJ EKONOMIKY	17
2.4. INŠTITUCIONÁLNA KVALITA A MIERA KORUPCIE.....	22
3. VYBRANÉ ASPEKTY ČIASTKOVEJ KONKURENCIESCHOPNOSTI KRAJÍN V4	24
3.1. VÝVOJ PRACOVNÝCH NÁKLADOV AKO UKAZOVATEĽA NÁKLADOVEJ KONKURENCIESCHOPNOSTI....	24
3.2. VPLYV PRIJATIA JEDNOTNEJ EURÓPSKEJ MENY NA KONKURENCIESCHOPNOSŤ SLOVENSKA	27
3.3. POROVNANIE DAŇOVÉHO A ODVODOVÉHO BREMENA	28
3.4. TRANSFORMAČNÝ EFEKT A ODKRYTÁ KOMPARATÍVNA VÝHODA V KRAJINÁCH V4.....	28
4. PODPORA PRÍLEVU ZAHRANIČNÝCH INVESTÍCIÍ	32
4.1. ŠTÁTNA POLITIKA PODPORY ZAHRANIČNÝCH INVESTÍCIÍ V KRAJINÁCH V4	32
4.2. POTENCIÁL VYUŽITIA EURÓPSKÝCH ŠTRUKTURÁLNYCH FONDÓV	37
5. TRENDY VO VÝVOJI TOKOV PZI	41
5.1. GLOBÁLNE TOKY PRIAMÝCH ZAHRANIČNÝCH INVESTÍCIÍ	41
5.2. PRÍLEV PZI DO KRAJÍN V4	44
5.3. FAKTORY KONKURENCIESCHOPNOSTI EKONOMÍK Z POHĽADU ZAHRANIČNÝCH INVESTOROV POD VPLYVOM GLOBÁLNEJ KRÍZY	46
ZÁVER	47
LITERATÚRA	51

ÚVOD

I keď neexistuje všeobecne uznané jednotné poňatie definície konkurencieschopnosti národných štátov, dnes už niet pochyb, že konkurencia medzi štátmi v oblasti získavania ale i (práve v čase globálnej hospodárskej krízy čoraz aktuálnejšieho) udržania zahraničných investícií je súčasťou akejkoľvek stratégie zameranej na zvyšovanie konkurencieschopnosti národnej ekonomiky. Transnacionálne korporácie ako kľúčoví aktéri medzinárodnej deľby práce a rozhodujúce subjekty globálnych hodnotových reťazcov a produkčných sietí kombinujúce prínosy komparatívnych výhod rôznych lokalít majú prostredníctvom umiestnenia a rozvíjania svojich investícií čoraz väčší vplyv na ekonomiku ale i stratégiu hostiteľskej krajiny. Prijímanie vládnych koncepcií riadenia prílevu zahraničných investícií na národnej úrovni je dôkazom reakcie vlád hostiteľských krajín v snahe participovať týmto spôsobom na pozitívnych efektoch globalizácie a využívať prínosy zahraničných investícií v prospech reštrukturalizácie či zvýšenia výkonnosti domácej ekonomiky.

Tvorba a adaptácia národnej stratégie konkurencieschopnosti najmä u malých otvorených ekonomík by z tohto pohľadu mala reflektovať meniace sa podmienky a predpoklady alokácie zahraničných investícií (hovoríme predovšetkým o PZI) vychádzajúce zo stratégie investorov. Niektorí ekonómovia v súvislosti s rozhodnutiami o alokácii významných investícií hovoria dokonca o inverzii úloh štátu a podniku – nie podniky, ale štáty, resp. ich vlády, sú „pod tlakom nútené“ súťažiť, v tomto prípade o získanie či udržanie takejto významnej investície. Tak dochádza k vzniku akejsi novej „doktríny konkurencieschopnosti“ (pozri napr. Klvačová, 2008) a vznik stále väčšieho počtu čoraz sofistikovanejších medzinárodných indexov hodnotiacich konkurencieschopnosť štátu z pohľadu kvality podnikateľského prostredia a ústretovosti voči zahraničným investorom má byť toho dôkazom. Pod vplyvom globalizačných procesov a internacionalizácie ekonomických procesov sa skutočne mení tradičné chápanie konkurencieschopnosti štátu, a to smerom k „vytváraniu nových a kultivácii existujúcich komparatívnych výhod atraktívnych pre zahraničných investorov“ (Šikula, 2008).

Zámerom tejto práce nie je hodnotiť vhodnosť či nevhodnosť takéhoto chápania národnej konkurencieschopnosti, ale využiť výsledky spomínaných medzinárodných hodnotiacich indexov práve na komparáciu vytvárania predpokladov priaznivých pre prílev zahraničných investícií v krajinách Vyšehradskej skupiny a tiež zhodnotiť ďalšie vybrané aspekty konkurencieschopnosti národných ekonomík krajín V4, ktoré majú potenciálny vplyv na rozhodnutia zahraničných investorov o umiestnení investície. V ďalšej časti zameriame pozornosť na možnosti podpory prílevu zahraničných investícií, a to či už ide o štátnu politiku podpory PZI, alebo iné možnosti využiteľné na skvalitňovanie podnikateľského a inštitucionálneho prostredia. Osobitná časť je samozrejme venovaná porovnaniu samotného vývoja tokov PZI v globálnom rámci i v regióne krajín Vyšehradskej skupiny. Určitý signál do budúcnosti pre krajinu V4 v tejto oblasti poskytuje analýza meniacich sa preferencií investičných stratégií aj v súvislosti s prebiehajúcou hospodárskou krízou.

Významnosť konkurencie medzi štátmi pri získavaní zahraničných investícií rastie práve v regiónoch s podobnými komparatívnymi a štruktúrnymi výhodami a ekonomickou úrovňou, k akým región Vyšehradskej skupiny môžeme zaradiť. Cieľom má byť odhaliť podobnosti a najmä rozdiely v konkurenčnej pozícii jednotlivých krajín regiónu ako lokalít atraktívnych pre priame zahraničné investície, a tým identifikovať a načrtnúť predpoklady tvorby národnej stratégie konkurencieschopnosti Slovenskej republiky z pohľadu jej možností a potenciálu (i nevyužitého) v rámci regiónu V4.

1. VPLYV GLOBÁLNEJ HOSPODÁRSKEJ KRÍZY NA VÝVOJ V REGIÓNE V4

Atraktivita krajiny pre priame zahraničné investície sa odvíja od priaznivého podnikateľského prostredia, kvality inštitucionálneho prostredia, relatívnej cenovej a nákladovej konkurencieschopnosti, v nemalej miere môže byť dynamicky ovplyvňovaná cieľenou štátnou politikou v oblasti podpory prílevu zahraničných investícií (investičné stimuly) a do skupiny rozhodujúcich faktorov („štruktúrnych výhod“) môžeme zaradiť aj stupeň ekonomického rozvoja, resp. vývoj celkovej makroekonomickej stability. Práve stabilný makroekonomický vývoj vytvára dlhodobé predpoklady zvyšovania konkurencieschopnosti krajiny.

Na prelome rokov 2008 a 2009 začína byť dovtedajší hospodársky vývoj regiónu V4 poznačený prejavmi globálnej hospodárskej krízy, ktorých účinky pretrvávajú dodnes. Dôsledky globálnej hospodárskej krízy ale i opatrenia na ich zmiernenie môžu ovplyvniť nielen dlhodobú stabilitu makroekonomického vývoja, ale i politiku vo vzťahu k PZI i samotné toky zahraničných investícií v regióne. V tejto časti sa budeme preto venovať makroekonomickému vývoju v jednotlivých krajinách V4 za posledné obdobie, s osobitným zameraním sa na dôsledky hospodárskej krízy pre vývoj v jednotlivých krajinách regiónu.

V prípade *Slovenskej republiky* zabezpečovalo udržanie politickej stability v posledných rokoch i relatívnu kontinuitu v pôsobení hospodársko-politického rámca na vývoj reálnej ekonomiky, pričom sa táto kontinuita prejavila v udržaní makroekonomickej stability a zachovaní vyhovujúceho podnikateľského prostredia (Okáli a kol., 2009). Aj hodnotenie Medzinárodného menového fondu (IMF, 2009) potvrdilo, že niekoľkoročný priaznivý hospodársky vývoj v SR prejavujúci sa v rýchlych tempách rastu HDP bol založený na zdravých makroekonomických a štruktúrnych politikách a prispel k urýchleniu konvergenčného procesu slovenskej ekonomiky.

Hospodársky rozmach v rokoch 2004 – 2008 zároveň nevedol k vytváraniu nerovnováh či neudržateľnej dynamike. Mierny vývoj inflácie, konzistentný nárast úverov zodpovedajúci tempu konvergenčného procesu a úzka korelácia medzi zvyšovaním produktivity a rastom miezd umožnili slovenskej ekonomike budovať a udržať si svoju konkurencieschopnosť (IMF, 2009). Prísna fiškálna politika podmienená snahou o prijatie jednotnej európskej meny v kombinácii s týmito priaznivými faktormi umožnili vstup SR do eurozóny k 1. 1. 2009 aj napriek prehlbujúcim sa finančným turbulenciám na svetových trhoch a súvisiacej rozbiehajúcej

sa globálnej recesii. Silné ekonomické fundamenty, rozumná hospodárska politika a zdravý bankový sektor prispeli v prípade Slovenska k oddialeniu recesie až na rok 2009.

Keďže slovenská ekonomika je otvorenou proexportne orientovanou ekonomikou, jej vývoj je v podstatnej miere ovplyvňovaný vývojom vonkajšieho ekonomického prostredia. Potvrzuje to i časovo koordinovaný priebeh hospodárskej krízy vo vonkajšom prostredí a v SR, ktorý je tiež dôkazom toho, že slovenská ekonomika je pevne integrovaná do európskej i svetovej ekonomiky (Okáli a kol., 2009). Zároveň to však znamená viaceré negatívne dôsledky importovanej recesie pre domácu ekonomiku. Takáto úzka previazanosť s vonkajším prostredím sa odráža i na prognózach vývoja ekonomiky pre roky 2010 – 2011. Vzhľadom na očakávané oživovanie ekonomík EÚ, s dôrazom na vývoj ekonomík eurozóny, väčšina medzinárodných inštitúcií predpovedá obnovenie rastu slovenskej ekonomiky už v roku 2010.

Medzinárodný menový fond (MMF) predpovedá slovenskej ekonomike pokles v roku 2009 o 4,5 % (IMF, 2009), jednak v dôsledku stagnujúceho vonkajšieho dopytu, ale i v dôsledku poklesu dôvery a prepadu v zamestnanosti ako i prísnejších úverových podmienok, teda determinantov vedúcich k poklesu súkromnej spotreby a investícií. Avšak vzhľadom na spomínané zlepšenie vývoja a oživenie ekonomík eurozóny (napríklad podľa najnovších výsledkov CLI indikátora – *Composite Leading Indicators*, ktorý používa OECD ako metodologický nástroj predpovedania fázy ekonomického cyklu), už pre rok 2010 prognózuje MMF Slovensku dvojpercentný rast HDP a pre rok 2011 zrýchlenie tempa rastu HDP na 4 – 5 %. Miera nezamestnanosti však ostane počas roka 2010 vysoká, s výhľadom zlepšenia v roku 2011. V prípade, že sa vláda neodhodlá k sprísneniu fiškálnej disciplíny, udrží sa rozpočtový deficit podľa MMF v oboch rokoch na úrovni približne 5 % HDP. V súčasnej situácii nie je deficit verejných financií prekračujúci hranicu 3 % HDP dôvodom pre obavy investorov, ale v horizonte rokov 2010 – 2011 by mala vláda SR uvažovať nad jeho postupným znižovaním – ak sa očakávané oživenie ekonomiky odrazí na opätovnom sprísnení fiškálnej politiky, bude to znamenať pozitívny signál pre povzbudenie dôvery investorov podčiarkujúc tak zodpovedný prístup vlády k plneniu záväzkov vyplývajúcich z *Paktu rastu a stability*. Odkladu týchto opatrení, respektíve k ich menšej intenzite, však nahráva pomerne nízky verejný dlh, ktorý bol v apríli 2009 na úrovni 27,6 % HDP, čo je hodnota najnižšia z krajín V4.

Napriek tomu, že niektoré indikátory prinášajú signály stabilizácie ekonomickej aktivity (zastavenie poklesu exportu, zmiernenie poklesu indexu priemyselnej produkcie, rast spotrebiteľskej dôvery), je to predovšetkým vývoj na trhu práce, ktorý by mohol spomaliť celkové oživenie ekonomiky. V roku 2010 by sa mala miera nezamestnanosti priblížiť k úrovni 13 %, čo je jedna z najvyšších prognózovaných hodnôt v celom regióne strednej a východnej Európy. Negatívny vplyv takéhoto vývoja na vývoj reálneho disponibilného dôchodku s efektom na zvyšovanie miery úspor domácností bude mať za následok len pomalé oživovanie súkromnej spotreby v rokoch 2010 – 2011. Neúplné využitie produkčných kapacít a stagnácia nových objednávok v kľúčových sektoroch spolu s poklesom zisku v týchto sektoroch pravdepodobne zabrzdia aj obnovenie rastu investícií. Tempo oživenia ekonomiky preto

závisí aj od ďalšieho vývoja PZI či úspechu PPP projektov pri dobudovaní infraštruktúry. *Európska komisia* (EC, 2009a) identifikuje ako najväčšie výzvy oživenia slovenskej ekonomiky reštrukturalizáciu automobilového priemyslu, ktorý disponuje nadmernou produkčnou kapacitou, zabránenie trvalým následkom vysokej miery štrukturálnej nezamestnanosti a podporu diverzifikácie ekonomickej aktivity.

Napriek týmto čiastkovým nepriaznivým vyhlídkam počíta *Európska komisia* s oživením slovenskej ekonomiky: podľa pravidelnej jesennej prognózy vývoja ekonomík členských štátov EÚ do roku 2011 (EC, 2009a), ktorú EK zverejnila 3. novembra 2009, nielenže dôjde k miernemu oživeniu slovenskej ekonomiky už v roku 2010, slovenská ekonomika bude dokonca najrýchlejšie rastúcou spomedzi všetkých členských štátov EÚ, keď by mala dosiahnuť 1,9 percentné tempo rastu hrubého domáceho produktu v roku 2010 (priemer za celú Európsku úniu dosahuje hodnotu rastu na úrovni 0,7 %). V roku 2011 by sa mal rast slovenskej ekonomiky o niečo zrýchliť, a to na 2,6 percentné tempo, čo je ešte stále nadpriemerný výsledok v porovnaní s prognózovaným vývojom za celú Európsku úniu (1,6 % tempo rastu HDP celej EÚ v roku 2011) a zároveň spolu s Írskom najvyššie prognózované tempo rastu HDP v krajinách eurozóny.

Podobne i výhľad *Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj* (OECD), vydaný len niekoľko dní neskôr, predpovedá slovenskej ekonomike dvojpercentný rast v roku 2010 (rovnako tak aj českej ekonomike) a dokonca rast na úrovni 4,2 % v roku 2011. Podľa novembrového vydania *OECD Economic Outlook* (OECD, 2009) však na rozdiel od prognózy EK bude najrýchlejšie rastúcou ekonomikou regiónu V4 v roku 2010 poľská ekonomika, ktorá ako jediná v regióne nezaznamená v tomto roku pokles HDP. Naopak, v Maďarsku ako krajine V4 s najvýraznejším poklesom HDP v roku 2009 (-6,9 %), bude recesia ako v jedinej krajine v regióne pokračovať aj v roku 2010. Maďarská ekonomika by sa mala oživovať až v roku 2011, teda s ročným oneskorením za ostatnými krajinami V4. Hodnotenie regiónu V4 ako celku vyznieva pomerne priaznivo – v roku 2010 by mal región rásť tempom 1,4 % (pre porovnanie priemer eurozóny 0,9 %) a v roku 2011 tempom 3,3 % (priemer eurozóny 1,7 %). Aj podľa OECD bude mať Slovensko v najbližších dvoch rokoch najväčšie problémy s nezamestnanosťou, blížiacou sa k hodnote 13 %. Druhá najvyššia miera nezamestnanosti v regióne sa očakáva v Maďarsku, keď v roku 2010 presiahne úroveň 10 %. Druhým výrazným problémom bude zhoršenie fiškálnej pozície, keď s deficitom verejných financií -6,3 % HDP v roku 2010 obsadí SR druhú najhoršiu priečku za Poľskom (-7,8 % HDP).

Podobne ako slovenská ekonomika, i *česká ekonomika* vďaka silným makroekonomickým fundamentom za zdravý hospodársky rast v období do roka 2008. V českej ekonomike sa dôsledky celosvetovej krízy prejavili predovšetkým v prvej polovici roku 2009, keď export a priemyselná produkcia klesli o 18 % a hrubý domáci produkt klesol v medziročnom vyjadrení o 5 %, k čomu prispel i výrazný pokles PZI (o 7,4 % za prvý polrok 2009). V prípade ČR (okrem podmienok vonkajšieho prostredia, ktoré majú pre proexportnú českú ekonomiku rovnaký význam ako pre slovenskú) by oživenie ekonomiky mohlo byť ohrozené oslabeným

spotrebiteľským dopytom, a to nielen v dôsledku zastavenia rastu miezd, ale aj plánovaného zvýšenia daní. K oživeniu by malo dôjsť rovnako v roku 2010, ale len s 0,8 % tempom rastu produktu (podľa EK). Zlepšenie podmienok na trhu práce komplikuje výrazný pokles produktivity práce počas krízy, ale napríklad i nízka mobilita pracovnej sily. Česká vláda prijala plán fiškálnej konsolidácie v októbri 2009, čo by mohlo napomôcť zmierneniu deficitu verejných financií. Z dlhodobého hľadiska je však fiškálna pozícia ČR ohrozená očakávaným rýchlym rastom verejných výdavkov na dôchodkové zabezpečenie (ČR ako jediná z krajín V4 neprišla k zásadnejšej reforme priebežného dôchodkového systému) a zdravotnú starostlivosť.

V porovnaní s ostatnými krajinami V4 by malo *Poľsko* zaznamenať v dôsledku celosvetovej hospodárskej krízy len spomalenie rastu – OECD predpovedá poľskej ekonomike rast HDP za rok 2009 na úrovni 1,4 % a Európska komisia rast na úrovni 1,2 %. Poľsko by tak malo byť jedinou krajinou V4, ktorá v dôsledku krízy nezaznamená recesiu. V prípade Poľska prispeli k spomaleniu rastu najmä pokles zahraničného obchodu, pokles domácich investícií, úverov a pomalší rast miezd. Pri oživení hospodárskeho cyklu v zahraničí možno v roku 2010 očakávať rast poľskej ekonomiky približne na úrovni 2,5 % (OECD), resp. 1,8 % (EK). Väčšia odolnosť poľskej ekonomiky voči recesným tlakom globálnej krízy vyplýva z udržateľného rastu spotreby a relatívne menšej závislosti na exportných trhoch. V porovnaní so susednými krajinami V4 má Poľsko najväčšiu ekonomiku, s väčšou možnosťou využitia domáceho dopytu. Pri vyrovnávaní sa zo zahraničnými šokmi bol nápomocný aj flexibilný výmenný kurz poľského zlotého a hospodárska politika štátu, ktorá sa vyhla vytváraniu príliš veľkých vonkajších a vnútorných nerovnováh. Poľsko plánovalo prípravy na splnenie kritérií pre vstup do menovej únie, čo je okrem riešenia dôsledkov krízy hlavný faktor ovplyvňujúci kroky v oblasti hospodárskej politiky. Deficit rozpočtu sa však vplyvom poklesu príjmov v dôsledku krízy a daňovej reformy z rokov 2008 a 2009 stále viac vzdáľuje od hranice 3 % HDP (-6,4 % v 2009), pričom rastie aj verejný dlh, ktorý by mal v roku 2010 dosiahnuť hranicu takmer 60 % HDP. V dôsledku globálnej recesie sa tak i ambície Poľska prijať euro v čo najkratšom časovom horizonte dostávajú do úzadia a napriek očakávanej snahe o konsolidáciu rozpočtu v roku 2010 pravdepodobne nebude možné splniť podmienky prijatia eura pred rokom 2015.

Maďarská ekonomika sa nachádzala v horšej východiskovej pozícii už v čase pred prepuknutím globálnej krízy, tempo ekonomického rastu i produktivita práce sa znižovali skôr, než kríza región zasiahla, navyše, domáci dopyt bol vo väčšej miere podnecovaný zadlžovaním a uvoľnenou fiškálnou politikou. Pre Maďarsko, vykazujúce vysokú mieru zadlženia nielen súkromného sektora ale aj verejnej správy, znamenalo prepuknutie finančnej krízy na svetových trhoch predovšetkým zhoršenie úverových podmienok, ohrozenie domáceho finančného sektora a zamedzenie prístupu vlády k externému financovaniu. Pokles zahraničného dopytu zároveň priniesol v poslednom štvrtroku 2008 dvojciferný prepad exportu aj priemyselnej produkcie. Nepriaznivá fiškálna pozícia donútila maďarskú vládu požiadať o finančnú pomoc, ktorú maďarskej ekonomike poskytol Medzinárodný menový fond spolu

so Svetovou bankou a EÚ. Recesia v Maďarsku zasiahla výrazne aj trh práce, nárast nezamestnanosti je po Slovenskej republike druhý najvyšší. Keďže recesia sa na vývoji na trhu práce prejavuje s časovým oneskorením, očakáva sa zvýšenie nezamestnanosti aj v roku 2010. Vláda s cieľom udržať zamestnanosť pripravila rozsiahly program verejných služieb, ale aj ambiciózný plán konsolidácie verejných financií, vrátane úprav daňového systému. Predpokladá sa, že pokles nákladov práce v reálnom vyjadrení v rokoch 2010 aj 2011 a cenová konkurencieschopnosť budú faktormi, ktoré opätovne oživia záujem zahraničných investorov.

T a b u ľ k a 1

Porovnanie vývoja vybraných makroekonomických ukazovateľov v krajinách V4

(medziročná zmena v %)

	2006	2007	2008	2009*	2010*	2011*
<i>Slovenská republika</i>						
HDP	8,5	10,4	6,4	-5,8	1,9	2,6
Export (tovary a služby)	21,0	13,8	3,2	-15,7	2,4	5,0
Import (tovary a služby)	17,7	8,9	3,3	-13,5	2,4	4,9
Miera nezamestnanosti	13,4	11,1	9,5	12,3	12,8	12,6
Jednotkové náklady práce	1,5	0,6	5,2	7,8	2,0	2,3
Inflácia (HICP)	4,3	1,9	3,9	1,1	1,9	2,5
Deficit verejných financií*	-3,5	-1,9	-2,3	-6,3	-6,0	-5,5
Dlh verejnej správy*	30,5	29,3	27,7	34,6	39,2	42,7
<i>Česká republika</i>						
HDP	6,8	6,1	2,5	-4,8	0,8	2,3
Export (tovary a služby)	15,8	15,0	6,0	-16,5	2,1	5,8
Import (tovary a služby)	14,3	14,3	4,7	-17,0	1,8	5,9
Miera nezamestnanosti	7,2	5,3	4,4	6,9	7,9	7,4
Jednotkové náklady práce	1,1	3,0	5,1	3,4	-0,7	1,3
Inflácia (HICP)	2,1	3,0	6,3	0,6	1,5	1,8
Deficit verejných financií*	-2,6	-0,7	-2,1	-6,6	-5,5	-5,7
Dlh verejnej správy*	29,4	29,0	30,0	36,5	40,6	44,0
<i>Poľsko</i>						
HDP	6,2	6,8	5,0	1,2	1,8	3,2
Export (tovary a služby)	14,6	9,1	7,1	-11,2	2,9	5,7
Import (tovary a služby)	17,3	13,7	8,0	-14,1	3,3	6,7
Miera nezamestnanosti	13,9	9,6	7,1	8,4	9,9	10,0
Jednotkové náklady práce	-1,1	2,6	6,9	2,6	-1,4	0,0
Inflácia (HICP)	1,3	2,6	4,2	3,9	1,9	2,0
Deficit verejných financií*	-3,6	-1,9	-3,6	-6,4	-7,5	-7,6
Dlh verejnej správy*	47,7	45,0	47,2	51,7	57,0	61,3
<i>Maďarsko</i>						
HDP	4,0	1,0	0,6	-6,5	-0,5	3,1
Export (tovary a služby)	18,6	16,2	5,6	-13,1	3,6	6,0
Import (tovary a služby)	14,8	13,3	5,7	-16,2	2,5	6,2
Miera nezamestnanosti	7,5	7,4	7,8	10,5	11,3	10,5
Jednotkové náklady práce	1,4	5,6	4,6	2,3	-0,3	1,7
Inflácia (HICP)	4,0	7,9	6,0	4,3	4,0	2,5
Deficit verejných financií*	-9,3	-5,0	-3,8	-4,1	-4,2	-3,9
Dlh verejnej správy*	65,6	65,9	72,9	79,1	79,8	79,1

* Prognóza Európskej komisie.

* Vyjadrené ako podiel na HDP.

Prameň: Podľa dát z EC (2009).

2. HODNOTENIE KRAJÍN V4 PODĽA MEDZINÁRODNÝCH INDEXOV KONKURENCIESCHOPNOSTI

Pri hodnotení pozície SR v regióne V4 z pohľadu konkurencieschopnosti jej ekonomiky, identifikovaní silných a slabých stránok Slovenska a ich porovnaní v rámci krajín Vyšehradskej skupiny vychádzame z prístupu multikriteriálneho hodnotenia konkurencieschopnosti porovnateľného v medzinárodnom rámci a tiež z výsledkov predovšetkým tých medzinárodných kompozitných indexov, ktoré sú osobitne zamerané na analýzu faktorov kvality podnikateľského prostredia.

2.1. Index globálnej konkurencieschopnosti

Výsledkom *Správy o globálnej konkurencieschopnosti (The Global Competitiveness Report GCR)*, ktorú každoročne vypracúva *Svetové ekonomické fórum (World Economic Forum WEF)*, je zostavenie poradia krajín podľa výsledného skóre na základe umiestnenia sa v 12 pilieroch hodnotenia. Podľa najnovšej GCR 2009 – 2010 publikovanej v septembri 2009 obsadila Slovenská republika celkovo 47. priečku v hodnotení 133 krajín, keď v porovnaní s ostatnými krajinami V4 obsadila tretie miesto za Českou republikou (31. priečka) a Poľskom (46. priečka). Maďarsko sa umiestnilo v celkovom hodnotení ako štvrté z krajín V4, keď obsadilo 58. priečku.

Určitý negatívny signál poskytuje porovnanie s ostatnými krajinami V4 z pohľadu vývoja v čase. Kým ostatné krajiny V4 si v celkovom hodnotení medziročne polepšili, Slovensko je jedinou krajinou V4, ktoré v celkovom hodnotení tretí rok po sebe klesá, a to zo 41. priečky v roku 2007 na 46. v roku 2008 a 47. priečku v roku 2009. Česká republika si medziročne polepšila o dve miesta, Poľsko o 7 miest (čím sa dostalo pred SR) a Maďarsko postúpilo o 4 priečky.

Tu je ale potrebné poznamenať, že Slovenská republika bola v roku 2009 na základe predošlého vývoja rastu HDP po prvý krát hodnotená ako vyspelá ekonomika, resp. ekonomika ťahaná inováciami, čo ovplyvnilo váhu jednotlivých subindikátorov pri určovaní konečného poradia. Z krajín V4 je v tejto skupine hodnotená iba Česká republika, Poľsko a Maďarsko sú na základe štádia ich rozvoja hodnotené ako ekonomiky v prechodnom období – medzi ekonomikou ťahanou efektívnosťou a ekonomikou ťahanou inováciami.

Posun v rebríčku však naznačuje, že podľa indikátorov GCR stráca Slovenská republika v relatívnom vyjadrení náskok v konkurencieschopnosti pred ostatnými krajinami V4. Paradoxne, aj napriek tomu, že Slovensko bolo v roku 2009 po prvý krát zaradené medzi ekonomiky ťahané inováciami, práve v poslednej, tretej skupine subindikátorov, ktoré hodnotia kvalitu inovácií a podnikovú sofistikovanosť, dosiahlo Slovensko najhoršie relatívne umiestnenie v porovnaní so svojim celkovým hodnotením podľa GCI. V tejto skupine indikátorov dosiahlo Slovensko najhoršiu relatívnu pozíciu voči celkovému umiestneniu aj v porovnaní so

všetkými tromi ostatnými krajinami V4. V absolútnom vyjadrení sa horšie umiestnilo Maďarsko. Za slabé stránky SR sú v tejto oblasti považované najmä verejné obstarávanie moderných technologických produktov, výskumno-vývojová spolupráca univerzít a priemyslu, kvalita výskumno-vedeckých inštitúcií; v prípade podnikovej sofistikovanosti ide o povahu konkurenčnej výhody a kontrolu medzinárodnej distribúcie.

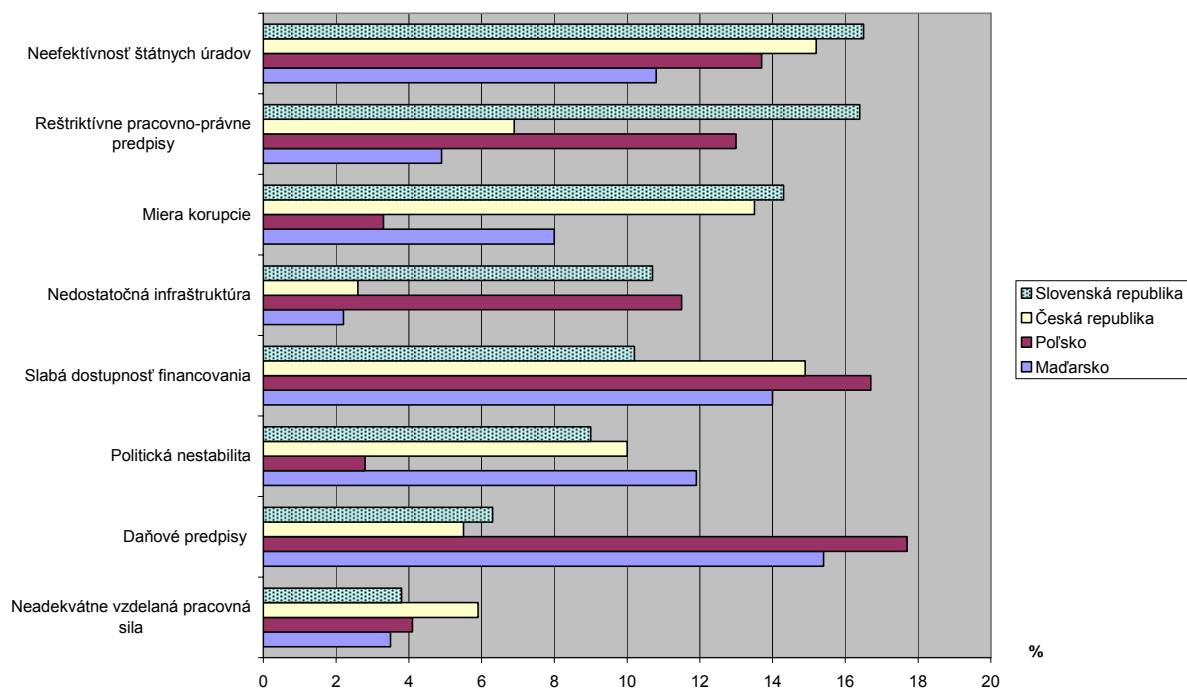
Naopak, medziročne si Slovensko najviac polepšilo v hodnotení makroekonomickej stability a najlepšie výsledky v porovnaní s celkovým umiestnením dosiahlo v kategóriách efektívnosť trhu práce, sofistikovanosť finančných trhov, efektívnosť tovarových trhov a technologická pripravenosť. Za silné stránky Slovenska v týchto kategóriách sú považované vysoká korelácia medzi rastom miezd a produktivitou práce, nízke náklady prepúšťania, index práv veriteľov a dlžníkov, zdravý bankový sektor, relatívne dobrá dostupnosť financovania formou úverov, nízke colné bariéry, podpora prílevu PZI, či dobré podmienky pre transfer technológií a PZI.

Najväčšie konkurenčné nevýhody a zároveň najhoršie umiestnenie zaznamenáva Slovensko už tradične v inštitucionálnej oblasti. Absolútne najhorší výsledok v celom hodnotí dosiahlo Slovensko v miere klientelizmu pri rozhodovaní vládnych úradníkov, nasledovaný nízkou dôverou verejnosti v politikov. V oboch ukazovateľoch si Slovensko medziročne pohoršilo, v prvom z nich dokonca obsadilo 127. priečku z celkového počtu 133 krajín. Slabé stránky v tejto oblasti dopĺňajú i nízka vymožiteľnosť práva, plytvanie vládnyimi výdavkami, sprenevera verejných fondov, slabá spoľahlivosť policajných služieb. Práve inštitucionálny rámec je najhoršie hodnotenou oblasťou, nasledovaný už spomínanými inováciami a infraštruktúrou (v rámci ktorej zaznamenalo Slovensko dobré výsledky len v kvalite železničnej infraštruktúry a dodávok elektrickej energie).

Svetové ekonomické fórum ponúka v *Správe a globálnej konkurencieschopnosti* okrem rebríčka konkurencieschopnosti zostavenom na základe mäkkých aj tvrdých dát taktiež hodnotenie najproblematickejších faktorov podnikania formou dotazníkovej metódy. Grafické znázornenie porovnania najväčších bariér podnikania v krajinách V4 za rok 2009 podľa odpovedí respondentov prezentuje graf 1.

Ako vyplýva z údajov v grafe, výrazné problémy so štátnou byrokraciou pociťujú podnikatelia vo všetkých krajinách V4, legislatívu upravujúcu pracovno-právne vzťahy vnímajú ako obmedzujúcu zamestnávateľov na Slovensku (v dôsledku zmien v pracovnej legislatíve sa Slovensko prepadáva v tomto ukazovateli aj v rámci rebríčka GCI už niekoľko rokov za sebou) a v Poľsku, najvyššiu mieru korupcie pociťujú na Slovensku a v Českej republike. Naopak, relatívne lepšiu pozíciu má Slovensko v oblasti daňového systému, politickej stability a dostupnosti financovania. Poľsko a Slovensko výrazne zaostávajú v ponuke infraštruktúry, zatiaľ čo problémy s dostupnosťou primeranej kvalifikovanej pracovnej sily pociťujú vo všetkých krajinách približne rovnako, tento faktor však nepatrí k najväčším bariéram podnikania ani v jednej z krajín V4.

Graf 1
Bariéry podnikania v krajinách V4 podľa GCR

Prameň: Autori podľa údajov WEF (2009).

2.2. Indexy kvality podnikateľského prostredia

Okrem širšie koncipovaných medzinárodných kompozitných indexov konkurencieschopnosti bývajú krajiny často porovnávané i na základe indexov zameraných špecifickejšie – na hodnotenie kvality podnikateľského prostredia, resp. hodnotenie podmienok priaznivých pre podnikanie a na analýzu rôznych aspektov “ekonomickej slobody“. Výsledky týchto indexov poskytujú významnú informáciu o vývoji v jednotlivých komponentoch konkurencieschopnosti z pohľadu atraktivity krajiny pre zahraničné investície.

Doing Business

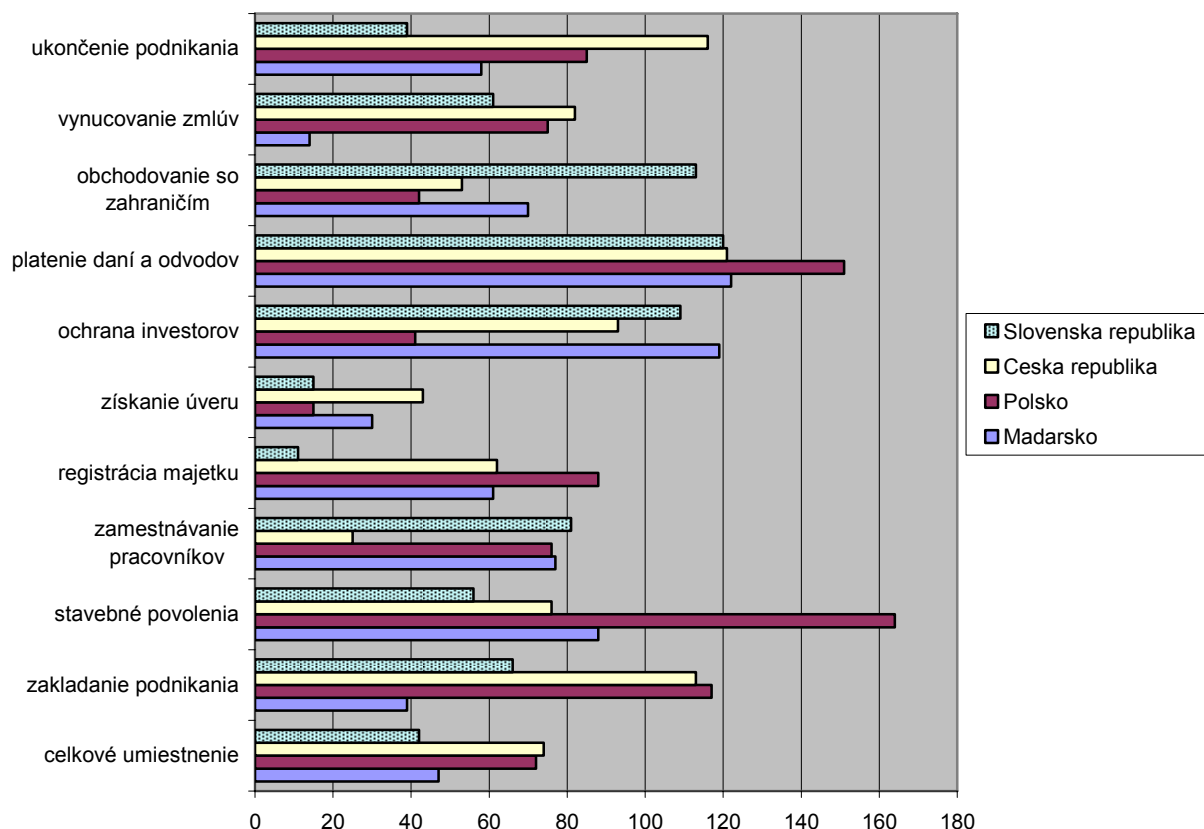
Podnikateľské prostredie v krajinách V4 sme hodnotili podľa ukazovateľov indexu *Doing Business 2010*, ktorý každoročne publikuje *Svetová banka*. Graf 2 dokumentuje, že vo výslednom hodnotení vybraných ukazovateľov obstálo Slovensko v očiach firiem najlepšie spomedzi krajín V4. Pri medzinárodnom porovnaní platí, že krajiny V4 majú ako skupina¹ najlepšie podmienky pri získavaní úveru, čo sa týka tak právnych podmienok, ako aj prístupu k informáciám prostredníctvom úverového registra. Ako skupina dosiahli krajiny V4 najhoršie

¹ A v rámci nej Poľsko a Slovensko.

hodnotenie v súvislosti s relatívne vysokými daňami a odvodmi a v súvislosti s veľkou administratívnou záťažou pri ich platení.

G r a f 2

Podmienky na podnikanie v krajinách V4

Poznámka: Zoradené podľa umiestnenia krajiny v rebríčku, t. j. nižšia hodnota = lepší výsledok (nižšia priečka).

Prameň: WB (2009b).

Vo výslednom hodnotení sa *Slovensko* umiestnilo na 42. priečke zo 183 krajín, čo je najlepšie umiestnenie spomedzi krajín V4. Z pohľadu firiem patria medzi naše najsilnejšie stránky najnižšie celkové náklady spojené so založením firmy, vrátane oficiálnych nákladov a nákladov na právne služby; nízky počet procedúr potrebných na získanie stavebného povolenia; nízke náklady na vybudovanie skladových kapacít; krátky čas a nízke náklady spojené so zaregistrovaním komerčného nehnuteľného majetku a tiež najlepšie podmienky spomedzi krajín V4 pre veriteľov pri bankrote nesolventnej firmy. Relatívne dobré výsledky dosahuje Slovensko i v oblasti ochrany investorov, keď sa v tomto ukazovateli umiestnilo ako druhé z krajín V4, a to za Poľskom. K slabým stránkam Slovenska patrí administratívna záťaž spojená s platením daní; relatívne vysoké daňové a odvodové zaťaženie zamestnancov; relatívne obtiažne prepúšťanie zamestnancov, či už z pohľadu samotného procesu, alebo nákladov; nedostatočná transparentnosť manažmentu voči investorom a relatívne nákladné a časovo

náročné obchodovanie so zahraničím, pričom Slovensko má z tohto pohľadu najhoršie podmienky v krajinách V4, či už z dôvodu času potrebného na prepravu tovaru, alebo administratívnej náročnosti a finančných nákladov, ktoré sú spojené s obchodovaním so zahraničím.

Maďarsko sa v hodnotení celkových podmienok na podnikanie umiestnilo na 47. priečke, o päť miest horšie než Slovensko. K silným stránkam Maďarska patria hlavne relatívne krátky čas a nízke náklady spojené s vynucovaním obchodných zmlúv a krátky čas a nízke požiadavky na minimálny kapitál potrebný na založenie podnikania, pričom v tomto poslednom ukazovateli je Maďarsko najsilnejšie spomedzi krajín V4. Vo všeobecnosti môžeme konštatovať, že podmienky na podnikanie sa za posledný rok najviac zhoršili práve v Maďarsku, pričom medzi slabé stránky tejto krajiny patria hlavne relatívne vysoké dane a odvody a veľká administratívna záťaž spojená s ich platením; veľká administratívna záťaž spojená so získaním stavebného povolenia a slabá ochrana investorov, hlavne v súvislosti so slabou kontrolou konfliktu záujmov.

Poľsko v celkovom hodnotení obsadilo 72. priečku zo 183 krajín. Medzi najsilnejšie stránky Poľska patrí ochrana investorov, hlavne v súvislosti s prístupom k informáciám o hospodárení firmy a v súvislosti s ochranou akcionárov; a tiež relatívne nízke náklady a nízka administratívna náročnosť pri obchodovaní so zahraničím. V týchto ukazovateľoch je Poľsko zároveň najsilnejšie spomedzi krajín V4. Z pohľadu firiem patria k slabým stránkam poľského podnikateľského prostredia hlavne veľká administratívna záťaž a dlhý čas potrebný na udelenie stavebného povolenia; relatívne vysoká daň zo zisku a administratívna záťaž spojená s platením daní a tiež najproblematickejšie zakladanie nových firiem z krajín V4, hlavne z pohľadu vysokej časovej náročnosti a celkových nákladov, hoci v tomto poslednom ukazovateli spravilo Poľsko za posledný rok najväčší pokrok.

Česká republika dosiahla v rebríčku *Doing Business 2010* len o dve priečky horšie umiestnenie ako Poľsko, čo však znamená najhoršie umiestnenie spomedzi krajín V4. Pritom kým pozícia Poľska sa v porovnaní s predošlým rokom nezmenila, Česká republika v rebríčku klesla o 8 priečok (najväčší pokles z krajín V4, tesne nasledovaný Slovenskom, ktoré medziročne kleslo o 7 miest). Medzi najsilnejšie stránky Českej republiky patrí ľahké prijímanie ale i prepúšťanie zamestnancov (na rozdiel napríklad od Slovenska), pričom v tomto ukazovateli dosiahla ČR z pohľadu firiem najlepšie hodnotenie spomedzi krajín V4. K silným stránkam Českej republiky patria tiež relatívne dobré podmienky na obchodovanie so zahraničím, pričom v tomto ukazovateli sa umiestnila hneď za Poľskom, hlavne z dôvodu vyšších nákladov na samotný export a import. K slabým stránkam Českej republiky patrí relatívne vysoké daňové a odvodové zaťaženie a tiež relatívne zlé podmienky pre zakladanie firiem, hlavne v súvislosti s vysokými požiadavkami na minimálny kapitál a ukončenie samotného podnikania, a to z dôvodu nízkej návratnosti pre veriteľov pri bankrote nesolventnej firmy (v týchto dvoch posledných ukazovateľoch dosiahla Česká republika najhoršie umiestnenie spomedzi krajín V4).

Index ekonomickej slobody

Index ekonomickej slobody zostavuje denník *The Wall Street Journal* a think-tank *The Heritage Foundation*. Zostavovatelia tohto indexu vychádzajú z predpokladu, že pokiaľ inštitúcie ochraňujú slobodu jednotlivca, má to pozitívny vplyv na rast prosperity celej spoločnosti. Index sa skladá z desiatich ukazovateľov slobody a dokumentuje situáciu v 183 štátoch sveta.² Krajiny V4 dosiahli v globálnom meradle najvyššie hodnotenie v súvislosti s obchodnou politikou, k čomu im výrazne dopomohlo členstvo v EÚ a odstránenie obchodných bariér. Najvyššie hodnotenie, tak z pohľadu regionálneho, ako aj globálneho porovnania, dosiahli Slovenská a Česká republika. Treba povedať, že všetky krajiny V4 dosahujú v jednotlivých ukazovateľoch indexu ekonomickej slobody z globálneho hľadiska nadpriemerné hodnoty.

Česká republika dosiahla celkovo 69,4 bodov a obsadila 37. priečku zo 179 ekonomík vo svete, pričom sa oproti predchádzajúcemu roku mierne zlepšila. Medzi silné stránky Českej republiky patrí hlavne rozvinutý finančný sektor (finančná sloboda) a rozsiahly bankový sektor, pre ktorý je charakteristický významný podiel zahraničného vlastníctva. Okrem finančnej slobody, je v porovnaní s krajinami V4 silnou stránku ČR aj relatívne dobrá ochrana vlastníckych práv, v rámci čoho dosiahla rovnaké hodnotenie ako Maďarsko. V žiadnom z ukazovateľov nebola Česká republika hodnotená ako najslabšia spomedzi krajín V4, avšak aj tak možno identifikovať niektoré zo slabých stránok ČR, hlavne v súvislosti s byrokraciou a nedostatočnou implementáciou reforiem v oblasti zdravotnej starostlivosti, či penzijného systému.

Maďarsko sa umiestnilo v indexe ekonomickej slobody celkovo na 44. priečke a dosiahlo 66,8 bodov, čo predstavuje mierne zhoršenie oproti predchádzajúcemu roku. Okrem relatívne vysokej ochrany vlastníckych práv, patria medzi silné stránky Maďarska aj dobré podmienky na podnikanie (sloboda podnikania) a investovanie (sloboda investovania). Maďarsko je tiež považované za silný právny štát, s relatívne malou korupciou. K slabým stránkam Maďarska patrí predovšetkým slabá monetárna politika (monetárna sloboda) a výrazné zasahovanie vlády do ekonomiky (podiel vlády), hlavne v súvislosti s najvyššími výdavkami štátu na HDP (51,9 %) z krajín V4, vysokou mierou inflácie a regulácie cien.

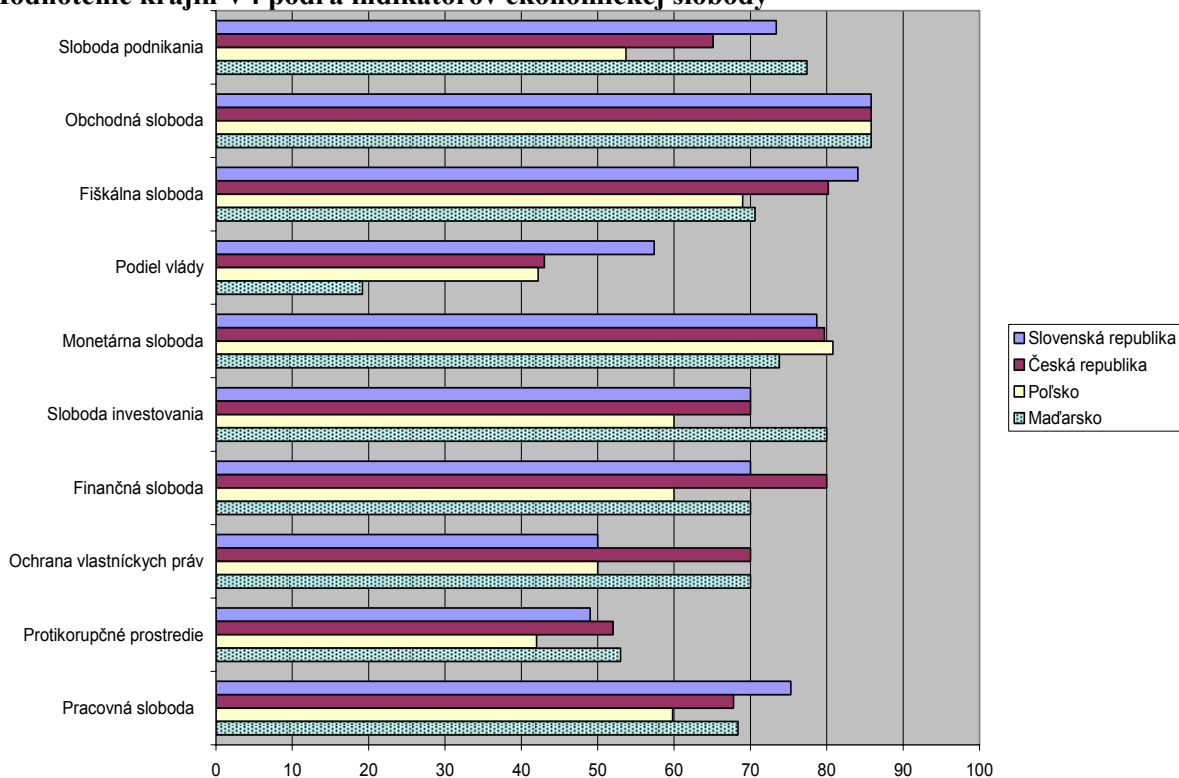
Pozícia *Poľska* sa v indexe ekonomickej slobody oproti predchádzajúcemu roku nemenila a 82. priečka odráža podpriemerné hodnotenie podmienok ekonomickej slobody v rámci regiónu V4. V porovnaní s krajinami V4 je silnou stránkou Poľska predovšetkým monetárna politika (monetárna sloboda), hlavne vďaka úspešnému tlmeniu inflačných tlakov. Na druhej strane, Poľsko dosiahlo celkovo najnižšie hodnotenie ekonomickej slobody spomedzi krajín V4, hlavne v dôsledku príliš veľkej regulácie podmienok na podnikanie (sloboda podnikania), relatívne vysokého daňového zaťaženia zamestnancov (fiškálna sloboda), príliš veľkej regulácie investícií a obmedzení týkajúcich sa kapitálových transakcií s krajinami mimo

² Index pre rok 2010 uvádza 179 krajín sveta.

EÚ (sloboda investovania), pomalej privatizácie finančného sektora (finančná sloboda), vysokej korupcie, rigidnému trhu práce (pracovná sloboda) a v neposlednej rade aj v dôsledku relatívne slabej ochrany vlastníckych práv, pričom v tomto poslednom ukazovateli dosiahlo Poľsko rovnaké hodnotenie ako Slovensko.

Slovenská republika obsadila v indexe ekonomickej slobody pre rok 2010 celkovo 36. priečku, pričom spolu s Českou republikou dosiahla najvyššie hodnotenie ekonomickej slobody spomedzi krajín V4. Medzi najsilnejšie stránky Slovenska v porovnaní s ostatnými krajinami V4 patria relatívne nízke daňové sadzby (fiškálna sloboda), najnižší podiel výdavkov vlády na HDP z krajín V4 (podiel vlády), relatívne flexibilné podmienky na trhu práce (pracovná sloboda) a aktívna podpora zahraničných investícií, hoci aj tu je priestor na zníženie byrokratickej záťaže. Okrem byrokracie patria medzi slabé stránky Slovenska hlavne slabá ochrana vlastníckych práv a relatívne vysoká korupcia.

G r a f 3
Hodnotenie krajín V4 podľa indikátorov ekonomickej slobody

Prameň: The Heritage Foundation (2009).

Zaujímavým môže byť porovnanie vnímania jednotlivých aspektov kvality investičného prostredia samotnými investormi na Slovensku. Výsledky dotazníka (Sario, 2008), ktorý vypracovala v roku 2008 *Slovenská agentúra pre rozvoj investícií a obchodu SARIO* a ktorého respondentmi boli etablovaní investori na Slovensku, poukazujú na to, že samotní investori za najdôležitejšie faktory rozhodnutia v prospech alebo neprospech umiestnenia investície v prípade Slovenskej republiky považovali dostupnosť vzdelanej pracovnej sily, podmienky

Zákonníka práce, náklady práce, zdaňovanie a dopravnú infraštruktúru. V skupine dôležitých faktorov sa objavuje tiež miera byrokracie, politická a ekonomická stabilita, IT infraštruktúra, sieť miestnych dodávateľov, podpora vedy a výskumu, blízkosť zákazníkov, štátna pomoc a stimuly. Zároveň z výsledkov vyplýva, že k najväčšiemu zhoršeniu podmienok počas doby ich pôsobenia v SR z pohľadu ich vnímania došlo práve v oblastiach dostupnosti vzdelanej pracovnej sily, v oblasti pracovných nákladov, úprav Zákonníka práce a v oblasti politickej stability.

2.3. Hodnotenie inovačnej výkonnosti a pilierov znalostnej ekonomiky

Už od 70. – 80. rokov minulého storočia sme svedkami obsahových posunov v chápaní zdrojov konkurenčnej schopnosti a rastovej výkonnosti – popri tradičných faktoroch nadobúdali na význame faktory nové – ekonomická teória definovala najprv technologickú zmenu a informačno-komunikačné technológie (IKT) ako nové, endogénne faktory rastu (konceptia informačnej spoločnosti), neskôr, spolu s rastúcou úlohou ľudského faktora ako prostriedku spracúvajúceho informáciu šírenú IKT, nadobúda na dôležitosť výskum, vývoj, vzdelávanie (konceptia znalostnej ekonomiky). Dôležitá je i schopnosť ekonomiky transformovať vzdelanie a poznatky do technológií, resp. ich komerčnej aplikácie, čo je zdrojom zvyšovania produktivity, a tým i jej konkurencieschopnosti.

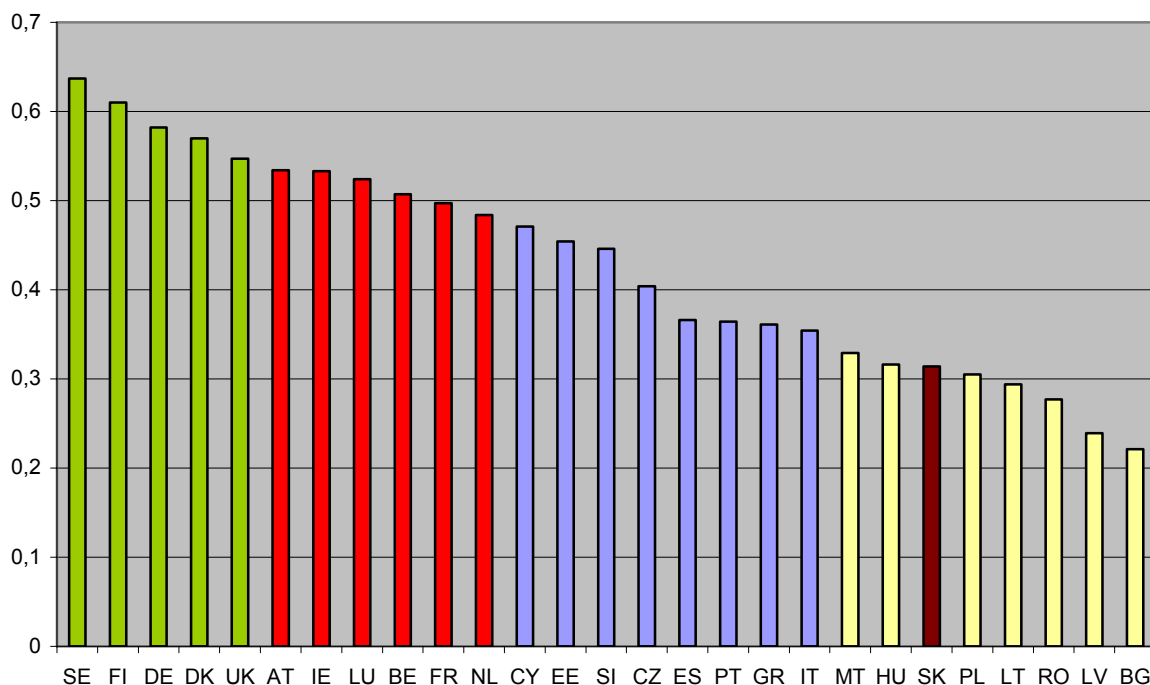
Podľa *Piatkowskeho a van Arka* (Piatkowski – van Ark, 2007) sa nové členské krajiny EÚ (vrátane krajín V4) nachádzajú v poslednom štádiu prvej „reštrukturalizačnej fázy“ svojho konvergenčného procesu, v ktorej je konvergencia sprevádzaná rýchlym rastom IKT investícií a rastom produkcie IKT (vyplývajú predovšetkým z prílevu PZI, v zmysle zvyšovania investícií do nových zariadení a automatizácie back-office operácií) a v ktorej môže ekonomika dosahovať dynamický rast bez koherentného inovačného systému, príslušného inštitucionálneho rámca, či za nedostatočnej podpory výskumu. Dôležitý je však prechod do druhej „expansionznej fázy“, ktorá predstavuje konvergenciu založenú na intenzívnom a produktívnom využívaní IKT v odvetviach neproduktívnych IKT, osobitne v službách. Úspešný prechod do druhej fázy pritom vyžaduje dereguláciu produktových trhov, zvýšenie pracovnej flexibility, rozvinutú IKT infraštruktúru, organizačné inovácie a zlepšené manažérske praktiky, investovanie do ľudského kapitálu a IKT. Úlohou krajín V4, vrátane Slovenska, je preto vytvárať stratégiu konkurencieschopnosti tak, aby sa vhodným riadením reštrukturalizačných procesov zužoval rozsah efektívneho využívania komparatívnych výhod založených na tradičných faktoroch a aby sa vytvárali podmienky pre využívanie poznatkovo založených procesov a zlepšovala inovačná výkonnosť ekonomiky.

Udržateľný rozvoj vyspelých krajín je teda v súčasnosti založený predovšetkým na faktoroch znalostnej ekonomiky – inovačný a technologický predstih je zároveň zdrojom ich konkurenčnej výhody. Túto tézu reflektujú i medzinárodné súhrnné rebríčky konkurencieschopnosti tým, že v sebe zahŕňajú faktory znalostnej ekonomiky ako jeden zo svojich pilierov.

Existujú však i medzinárodné hodnotiace rankingy, ktoré sú zamerané výlučne na túto skupinu faktorov rozvoja. V tejto časti sa budeme venovať porovnaniu pozície krajín V4 z hľadiska štádia prechodu k znalostnej ekonomike a spoločnosti, a to na základe výsledkov dvoch významných medzinárodných porovnávacích ukazovateľov, európskeho rebríčka *European Innovation Scoreboard* a hodnotenia Svetovej banky *Knowledge Assessment Matrix*.

Každoročnú správu o inovačnej výkonnosti krajín EÚ s názvom *European Innovation Scoreboard* (EIS) vypracúva výskumné centrum UNU-MERIT a vydáva Európska komisia (aktuálne vydanie je z januára 2009, pozri EC, 2009b). Toto 8. vydanie EIS predstavuje komplexné hodnotenie inovačnej výkonnosti krajín EÚ 27 (vrátane trendových analýz) a to podľa 29 indikátorov zoskupených do troch hlavných dimenzií: 1) aktivátori, resp. hnacie sily inovácií (ľudské zdroje ako nositelia inovácií a finančné zabezpečenie a podpora inovačných aktivít); 2) firemné aktivity (podnikové investície do tvorby inovácií, podnikateľské aktivity a spoluprácu medzi inovujúcimi podnikmi, výsledky duševného vlastníctva vytvorené v rámci inovačných procesov); 3) a výstupy (počet inovácií umiestnených na trh a ekonomické efekty inovácií v podobe zvýšenia zamestnanosti, exportu, predaja). Spriemerovaním hodnôt u jednotlivých indikátorov je zostavený súhrnný inovačný index (SII) pre danú krajinu.

G r a f 4
Súhrnný inovačný index (SII, 2008)

Poznámka: Hodnota indexu pre každú krajinu sa počíta ako aritmetický priemer z hodnôt 29 indikátorov. Výsledná hodnota indexu je v intervale 0 až 1, pričom 0 predstavuje minimálnu a 1 maximálnu inovačnú výkonnosť.

Prameň: Autori podľa údajov EC (2009b).

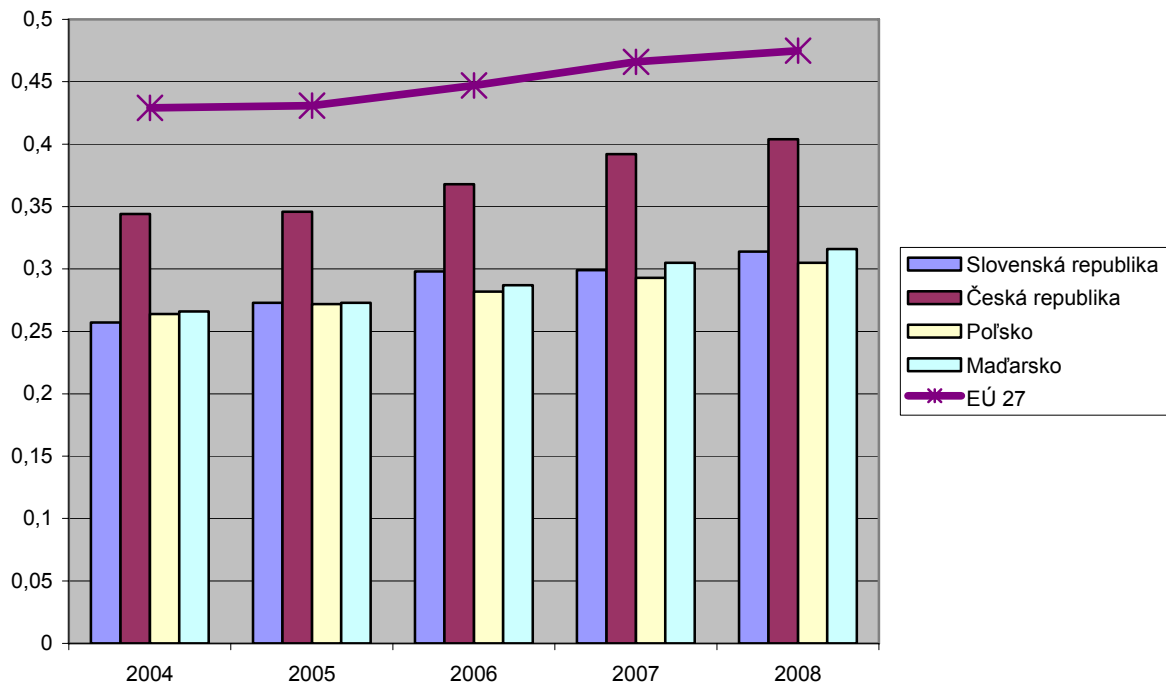
Podľa výsledkov súhrnného inovačného indexu za posledné roky sa pozícia Slovenska síce mierne zlepšuje (medzi rokmi 2004 – 2008 si Slovensko v hodnotení krajín EÚ 27 polepšilo o dve priečky, v rámci regiónu V4 o jednu priečku), stále sa však radí na chvost európskeho rebríčka. Podľa správy EIS z roku 2009 sa Slovensko umiestnilo na 22. mieste z krajín EÚ 27 (graf 4). Česká republika s veľkým náskokom pred susednými štátmi V4 obsadila 15. priečku, Maďarsko sa umiestnilo o jednu priečku vyššie ako Slovensko a Poľsko o jednu priečku nižšie.

Na základe inovačnej výkonnosti hodnotenej podľa 29 indikátorov sú krajiny EÚ rozdelené do štyroch skupín – na inovačných lídrov, inovačných nasledovateľov, miernych inovátorov a dobiehajúce krajiny (v grafe farebne odlišené skupiny). Z krajín V4 sa len Česká republika radí do skupiny miernych inovátorov, ostatné krajiny regiónu sa nachádzajú v poslednej, štvrtej skupine dobiehajúcich krajín.

Aj keď sa Slovensko z hľadiska technologického rozvoja a inovačnej výkonnosti radí na chvost EÚ, v niektorých čiastkových indikátoroch indexu SII dosiahlo Slovensko nadpriemerné hodnoty; k takýmto silným stránkam Slovenska v relatívnom vyjadrení voči priemernej inovačnej výkonnosti SR patrí najmä oblasť ekonomických efektov inovácií, za čo Slovensko vďaka nadpriemerným hodnotám v indikátore export mid-tech a high-tech produkcie spracovateľského priemyslu ale aj nadpriemernej miere zamestnanosti v týchto odvetviach. Výsledky porovnateľné s priemerom EÚ dosahuje Slovensko aj v dimenzii firemných aktivít, a to vďaka priaznivému vývoju v indikátoroch firemné výdavky na IT a firemné výdavky na iné ako V&V inovácie. Naopak, k slabým stránkam Slovenska podľa súhrnného inovačného indexu môžeme zaradiť oblasť financovania a podpory inovácií v prvej dimenzii, a to čo sa týka financovania formou rizikového kapitálu, súkromnými úvermi aj formou verejných výdavkov na výskum a vývoj. Výrazne podpriemerné výsledky vykazuje Slovenská republika v indikátore malé a stredné podniky zavádzajúce marketingové alebo organizačné inovácie a najslabšou stránkou je oblasť patentovej aktivity, nových obchodných značiek a firemných dizajnov. Určitým pozitívnym signálom môže byť fakt, že práve v poslednej spomínanej oblasti – výkonnosti inovačného systému v oblasti duševného vlastníctva – dosahuje Slovensko najvyššie medziročné tempo rastu výkonnosti v porovnaní s priemerom EÚ, čo by mohlo signalizovať dobiehanie aj v tejto, ako sme už uviedli, momentálne najslabšej oblasti inovačnej výkonnosti Slovenskej republiky.

Z časového hľadiska musíme ale konštatovať, že k dobehaniu Slovenska v oblasti inovačnej výkonnosti tak v porovnaní s európskym priemerom ako i v rámci vývoja v regióne V4 dochádza len veľmi pozvoľna, o čom svedčí i nasledujúci graf 5.

Graf 5
Vývoj SII v krajinách V4, 2004 - 2008

Prameň: Autori podľa EC (2009b).

Ako ilustrujú údaje v grafe 5, Slovenská republika (v grafe vyjadrená vždy prvým stĺpcom) sa z pozície najmenej inovatívnej a najmenej technologicky vyspelej krajiny v regióne V4, ktorou bola v roku 2004, postupne dostávala na tretie (resp. v jednom prípade druhé) miesto v rámci regiónu (hodnotené podľa SII 2008, hodnota indexu sa v jednotlivých ročných vydaniach mierne líši). V posledných dvoch rokoch dosahuje v hodnotení technologickej a inovačnej pozície podľa indexu SII len o niečo horšie výsledky ako Maďarsko, najviac v regióne zaostáva Poľsko.³ Jednoznačným inovatívnym lídrom medzi krajinami V4 je (aj z dlhodobého hľadiska) Česká republika. Pre porovnanie je v grafe naznačená trendová čiara, ktorá označuje priemer EÚ 27. Z časového hľadiska sa teda kumulatívne hodnotená inovačná výkonnosť krajín v rámci regiónu mení len mierne a región ako celok dosahuje podpriemerné hodnoty v rámci krajín EÚ 27. (Pre detailnejšiu analýzu technologickej a inovačnej pozície SR podľa EIS pozri Jeck, 2009).

Za jeden z najkomplexnejších nástrojov komparácie (zabezpečuje vysokú mieru geografického pokrytia) pripravenosti krajiny na prechod na znalostnú ekonomiku sa považuje matica *KAM – Knowledge Assessment Matrix* (vyvinutá Svetovou bankou), umožňujúca medzinárodné porovnanie zdrojov a výsledkov poznatkovo založenej konkurenčnej výhody na

³ Je však potrebné brať do úvahy fakt, že hodnota indexu SII v danom roku neodráža vývoj v uvedenom roku, index je koncipovaný na základe výsledkov dosiahnutých vo svojich jednotlivých komponentoch za určité uplynulé časové obdobie, napr. index SII za rok 2008 vychádza z vývoja komponentov v rokoch 2006 – 2007.

základe štyroch skupín indikátorov štruktúrovaných podľa 4 pilierov znalostnej ekonomiky: 1. ekonomické stimuly a inštitucionálny režim, 2. inovácie, 3. vzdelávanie, 4. informačno-komunikačné technológie (IKT). Súhrnným ukazovateľom vychádzajúcim zo všetkých štyroch pilierov je index znalostnej ekonomiky (*knowledge-economy index*, KEI) a zjednodušeným indexom, ktorý pokrýva oblasti inovácií, vzdelávania a IKT je index znalostí (*knowledge index*, KI). Matica KAM (aktualizované vydanie z júla 2009) pozostáva zo 109 štrukturálnych a kvalitatívnych premenných a porovnanie zahŕňa 146 krajín sveta.

Podobne ako hodnotenie podľa indexu SII, aj výsledky matice KAM radia Slovensko na chvost európskych krajín. Slovensko sa podľa tejto analýzy *Svetovej banky* vychádzajúcej z hodnotenia vývoja pilierov prechodu na znalostnú ekonomiku umiestnilo ako piate najhoršie z krajín EÚ 27, bezprostredne nasledované Poľskom a Gréckom, o niečo horšie sa z krajín EÚ umiestnili Bulharsko a Rumunsko. Slovenská republika obsadila v celkovom rebríčku 36. priečku, čo je o dve pozície horšie ako v roku 1995, čím si vymenila poradie s Poľskom, ktoré obsadilo rovnakú priečku pred rokom, keď teraz padlo o 1 miesto v prospech Slovenska. Podľa indexu KEI sa z hľadiska vývoja faktorov znalostnej ekonomiky z krajín V4 najlepšie umiestňujú Maďarsko a Česká republika, keď obsadili 27. a 28. priečku, čím si obe krajiny oproti vlnajšku o jednu priečku polepšili. Detailnejšie porovnanie krajín V4 podľa jednotlivých pilierov matice KAM približuje tabuľka 2.

T a b u ľ k a 2

Poradie krajín V4 v rebríčku KAM a hodnoty jednotlivých pilierov KEI a KI

Umiestnenie v rebríčku	Zmena oproti 1995	Krajina	KEI	KI	Ekonomický režim	Inovácie	Vzdelávanie	IKT
27.	+5	Maďarsko	8,00	7,88	8,35	8,21	7,73	7,70
28.	+3	Česká republika	7,97	7,90	8,17	7,78	8,23	7,70
36.	-2	Slovenská republika	7,47	7,37	7,78	6,89	7,26	7,95
37.	0	Poľsko	7,41	7,38	7,48	7,03	8,02	7,09

Poznámka: Každá premenná je štandardizovaná na škále od 0 po 10.

Prameň: WB (2009c) <http://info.worldbank.org/etools/kam2/KAM_page5.asp>.

Podľa medzinárodných hodnotení inováčnej výkonnosti a pripravenosti na prechod na znalostnú ekonomiku vykazujú krajiny regiónu V4 podpriemerné výsledky v porovnaní s vývojom v ostatných európskych krajinách, aj v ostatných vyspelých krajinách mimo EÚ. Bohužiaľ musíme konštatovať, že na najnižších priečkach sa z krajín V4 strieda práve Slovensko a Poľsko. Podľa týchto hodnotení je SR spolu s Poľskom najmenej pripravenou krajinou regiónu na prechod do druhej, expanzívnej etapy konvergenčného procesu ako i na prechod k znalostnej ekonomike.

2.4. Inštitucionálna kvalita a miera korupcie

Miera atraktivity krajiny pre zahraničných investorov je podmienená nielen makroekonomickou stabilitou a ekonomickou výkonnosťou, ale i stabilitou politického prostredia a kvalitou právneho rámca – inštitucionálna kvalita sa zároveň chápe ako jeden z kvalitatívnych zdrojov konkurencieschopnosti krajiny či regiónu, ale i ako determinant ovplyvňujúci kvalitu podnikateľského prostredia.

Porovnanie hodnotenia inštitucionálnej kvality z pohľadu výkonu správy poskytuje analýza *Governance Matters VIII*, ktorú vypracúva výskumná skupina Svetovej banky v rámci projektu *Worldwide Governance Indicators (WGI)* (najnovšia analýza *Governance Matters* bola publikovaná v júni 2009). Výsledkom projektu je porovnanie individuálnych a agregovaných indikátorov kvality správy pre 212 krajín v šiestich dimenziách (porovnanie zahŕňa aj trendový vývoj medzi rokmi 1996 až 2008). Ide o pomerne komplexné indikátory, analýza využíva 35 rôznych zdrojov dát od 33 verejných aj súkromných inštitúcií ako i reprezentantov tretieho sektora.

Prvou sledovanou dimenziou kvality správy je ukazovateľ „kvality demokracie“, ktorý vyjadruje mieru participácie obyvateľstva na správe vecí verejných (kvalita politických demokratických procesov), dodržiavanie základných občianskych práv, slobodu tlače apod. (pre detailnejší popis metodológie pozri Kaufmann et al., 2009). V tejto dimenzii vykazuje najlepšie výsledky z krajín V4 Česká republika, Slovensko obsadilo až tretiu priečku spomedzi krajín Vyšehradskej skupiny, pričom za posledné 3 sledované roky (2006 – 2008) si Slovenská republika pohoršovala, keď v roku 2008 klesla až pod úroveň roku 2002.

V druhej dimenzii obsahujúcej indikátory „politckej stability“ si naopak Slovensko za posledné dva roky výrazne polepšilo, keď sa dostalo takmer na úroveň Českej republiky (berúc do úvahy štandardnú odchýlku, pozícia oboch krajín v rebríčku všetkých sledovaných krajín bola v roku 2008 takmer rovnaká). Naopak, za posledné dva roky si výrazne pohoršilo Maďarsko, ktoré v rokoch 2007 a 2008 kleslo zo štvrtého do tretieho percentilu (v celkovom rebríčku). Z dlhodobého hľadiska však najhoršie pozície z pohľadu politickej stability obsadzuje Poľsko. Dimenzia politickej stability vyjadruje pravdepodobnosť destabilizácie vlády, alebo jej zvrhnutia neštandardnými prostriedkami, vrátane politicky motivovaného násillia.

Tretiu dimenziu predstavuje „efektívnosť vlády“, ktorá odráža vnímanie kvality verejných a občianskych služieb a mieru ich nezávislosti od politických tlakov ako i kvalitu a efektívnosť formulovania a implementácie vládnych politík. V tejto skupine indikátorov obsadilo Slovensko druhú najlepšiu pozíciu z krajín V4, najefektívnejšou vládou podľa tejto analýzy disponuje Česká republika.

Najlepšie výsledky aj z pohľadu celkového umiestnenia zo všetkých 212 skúmaných krajín dosahuje Slovenská republika v štvrtej dimenzii indikátorov, ktoré charakterizujú „kvalitu regulačného rámca“ v zmysle schopnosti vlády formulovať a implementovať zdravé politiky a pravidlá podporujúce rozvoj súkromného sektora. Táto skupina ukazovateľov teda hodnotí

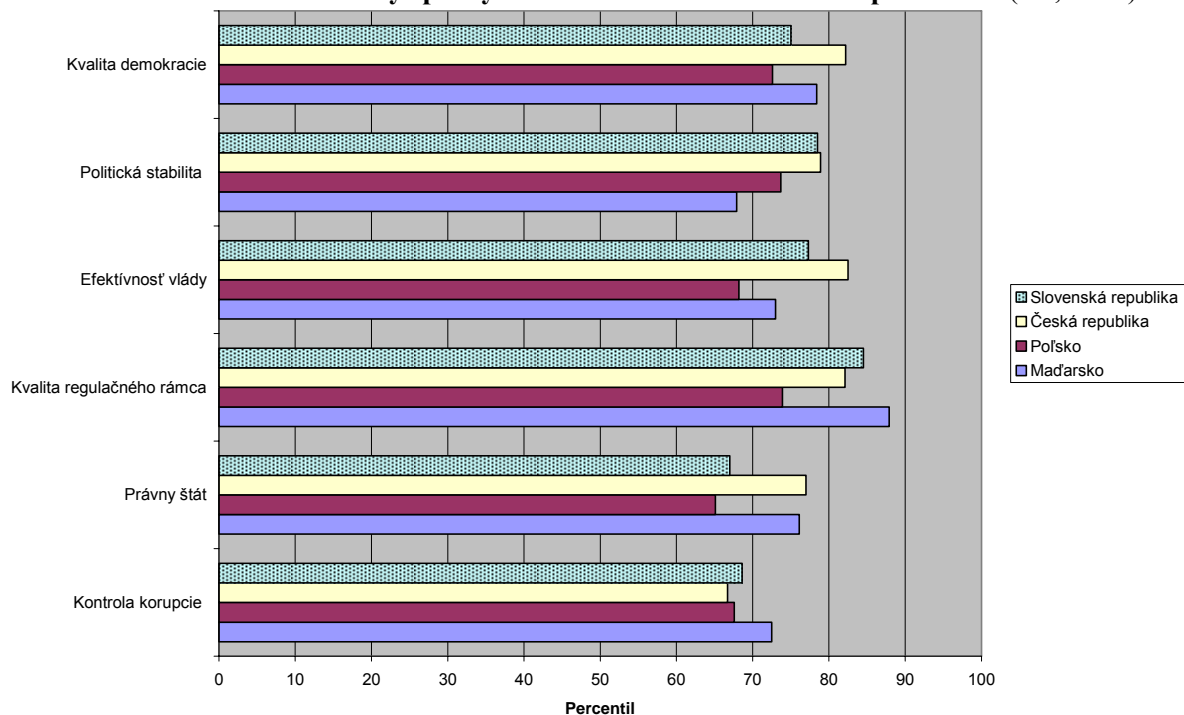
regulovanie a vytváranie priaznivého podnikateľského prostredia z pohľadu domácich a zahraničných podnikateľských subjektov. Aj keď sa v roku 2008 umiestnilo Slovensko na druhej priečke za Maďarskom (v rámci krajín V4), z dlhodobého hľadiska dosahuje porovnateľné výsledky ako Česká republika či Maďarsko, pričom platí, že táto dimenzia patrí medzi silné stránky všetkých troch uvedených krajín, dlhodobo však výraznejšie zaostáva v tejto skupine indikátorov Poľsko.

Ako slabú stránku SR pri hodnotení inštitucionálnej kvality môžeme identifikovať piatu dimenziu jej hodnotenia, a to dimenziu „právneho štátu“, resp. „silu právneho poriadku“, ktorá zahŕňa dodržiavanie právnych noriem, dodržiavanie zmluvných záväzkov, efektívnosť súdneho systému, ochranu vlastníckych práv, efektívnosť policajnej služby, či mieru zločinnosti a výskyt násilia. V tejto skupine ukazovateľov Slovensko spolu s Poľskom výraznejšie zaostávajú za Českou republikou i Maďarskom, a to aj z dlhodobého pohľadu.

Najväčším problémom celého regiónu je posledná, šiesta dimenzia kvality správy, dimenzia „kontroly korupcie“, v ktorej v celkovom rebríčku všetkých 212 sledovaných krajín zaostávajú (v porovnaní s výsledkami dosiahnutými v ostatných dimenziách) všetky krajiny V4, snáď s výnimkou Poľska, ktoré dosahuje relatívne nepriaznivé výsledky voči ostatným krajinám V4 aj v ďalších oblastiach hodnotenia kvality správy.

Prehľadné porovnanie výsledkov krajín V4 v jednotlivých dimenziách kvality správy podľa *Governance Matters VIII* za rok 2008 prezentuje nasledujúci graf 6.

Graf 6
Porovnanie ukazovateľov kvality správy ako súčasti inštitucionálneho prostredia (V4, 2008)

Prameň: Autori podľa údajov v Kaufmann et al. (2009).

Ako teda vyplýva z výsledkov analýzy Svetovej banky *Governance Matters VIII*, závažným problémom všetkých krajín V4 je nízka miera kontroly korupcie, preto túto časť doplníme o výsledky *Indexu vnímania korupcie* (CPI), ktorý každoročne zostavuje *Transparency International*. Podľa posledného vydania CPI 2009 (Transparency International, 2009) si Slovenská republika medziročne pohoršila, z hodnoty indexu 5,0 na 4,5, čo je najväčší pokles v hodnote indexu zo všetkých krajín V4 za nami sledované obdobie 2004 – 2009 (a pre Slovensko samotné najvýraznejší negatívny skok v hodnote indexu v histórii sledovania indexu). Slovensko tak obsadilo v roku 2009 po prvý krát najhoršiu pozíciu z krajín V4 v celkovom rebríčku CPI (65. priečku zo 180 hodnotených krajín) – čo je zároveň najhoršie umiestnenie Slovenska od roku 2004.

T a b u ľ k a 3

Pozícia krajín V4 podľa CPI indexu (2004 – 2009)

	2004		2005		2006		2007		2008		2009	
	Por.	hodnota	Por.	hodnota	Por.	hodnota	Por.	hodnota	Por.	hodnota	Por.	hodnota
SR	57.	4,0	47.	4,3	49.	4,7	49.	4,9	52.	5,0	56.	4,5
ČR	51.	4,2	47.	4,3	46.	4,8	41.	5,2	45.	5,2	52.	4,9
Poľsko	67.	3,5	70.	3,4	61.	3,7	61.	4,2	58.	4,6	49.	5,0
Maďarsko	42.	4,8	40.	5,0	41.	5,2	39.	5,3	47.	5,1	46.	5,1

Prameň: Transparency International (2009).

Zo strednodobého pohľadu dosahuje najpriaznivejšie výsledky vo vnímaní korupcie podľa indexu CPI Maďarsko, nasledované Českou republikou. Poľsko si od roku 2005 každoročne polepšovalo svoju pozíciu, čím zmenšilo svoje výrazné zaostávanie za ostatnými tromi krajinami V4 natolko, že sa v tomto roku dostalo nielen pred Slovensko, ale aj pred Českú republiku. Maďarsko dosahuje najlepšie výsledky v kontrole korupcie medzi krajinami V4 aj podľa správy *Governance Matters*. Pre Slovensko je však táto oblasť kvality správy naďalej významným problémom, a to s negatívnym trendom.

3. VYBRANÉ ASPEKTY ČIASTKOVEJ KONKURENCIESCHOPNOSTI KRAJÍN V4

3.1. Vývoj pracovných nákladov ako ukazovateľa nákladovej konkurencieschopnosti

Okrem kompozitných indikátorov konkurencieschopnosti sa povaha investičného prostredia odvíja a hodnotí podľa vývoja čiastkových determinantov (o i.) cenovej a nákladovej konkurencieschopnosti. Významnú úlohu v skupine ukazovateľov nákladovej konkurencieschopnosti zohráva porovnanie pracovných nákladov, resp. medzinárodne porovnateľného ukazovateľa jednotkových nákladov práce (*unit labour cost*, ULC). Tabuľka 4 prináša porovnanie

hodinových pracovných nákladov v priemysle v absolútnom vyjadrení v eurách pre jednotlivé krajiny V4, ich porovnanie k priemeru V4 a priemeru EÚ 15.

T a b u ľ k a 4

Porovnanie hodinových pracovných nákladov v priemysle v krajinách V4 (v EUR)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008*	I-II 2009*
EÚ 15	24,6	25,6	26,3	27,0	27,7	28,3	28,3
Priemer V4	4,7	5,0	5,5	6,0	6,8	7,5	6,9
Slovenská republika	4,0	4,4	4,6	5,2	6,3	7,0	7,1
<i>Zmena oproti min. obdobiu v %</i>	<i>14,0</i>	<i>9,8</i>	<i>5,5</i>	<i>13,0</i>	<i>21,3</i>	<i>10,8</i>	<i>0,7</i>
% z priemeru EÚ 15	16,2	17,1	17,6	19,3	22,8	24,8	24,9
% z priemeru V4	85,3	88,0	83,5	87,4	93,5	93,0	101,6
Česká republika	5,3	5,6	6,2	6,8	7,5	8,7	8,0
<i>Zmena oproti min. obdobiu v %</i>	<i>1,5</i>	<i>5,9</i>	<i>11,0</i>	<i>10,7</i>	<i>9,6</i>	<i>15,8</i>	<i>-7,5</i>
% z priemeru EÚ 15	21,4	21,7	23,5	25,4	27,1	30,7	28,4
% z priemeru V4	112,8	112,2	111,9	114,8	111,0	115,4	115,8
Poľsko	4,5	4,6	5,4	5,9	6,6	7,6	6,5
<i>Zmena oproti min. obdobiu v %</i>	<i>-10,7</i>	<i>1,3</i>	<i>17,2</i>	<i>9,5</i>	<i>12,9</i>	<i>15,2</i>	<i>-14,9</i>
% z priemeru EÚ 15	18,4	17,9	20,4	21,8	24,0	27,0	23,0
% z priemeru V4	96,9	92,2	97,2	98,7	98,3	101,6	93,7
Maďarsko	4,9	5,3	5,9	5,9	6,6	6,8	6,2
<i>Zmena oproti min. obdobiu v %</i>	<i>-</i>	<i>9,0</i>	<i>11,0</i>	<i>-0,3</i>	<i>11,2</i>	<i>3,1</i>	<i>-8,8</i>
% z priemeru EÚ 15	19,9	20,8	22,6	21,9	23,7	23,9	21,8
% z priemeru V4	105,0	107,6	107,4	99,2	97,2	90,0	88,9

* Odhad.

Prameň: NBS (2009a).

Tabuľka zachytáva zmenu trendu relatívnej nákladovej konkurencieschopnosti Slovenska v rámci krajín V4 z pohľadu pracovných nákladov v priebehu posledných dvoch rokov. Kým od začiatku sledovaného obdobia do roku 2007 (vrátane) zaznamenávala Slovenská republika najnižšie hodnoty pracovných nákladov v priemysle spomedzi všetkých krajín V4, v roku 2008 sa dostala na tretie miesto pred Maďarsko a začiatkom roka 2009 na druhé miesto aj pred Poľsko. Vyššie pracovné náklady má v priemyselných odvetviach teda len Česká republika, kde sú tieto náklady najvyššie v rámci krajín V4 i z dlhodobého hľadiska. Keďže v roku 2008 bol kurz slovenskej koruny fixovaný kvôli vstupu do eurozóny v januári 2009 a meny okolitých štátov v tomto období výrazne oslabovali, časť tohto vývoja sa dá pripísať práve na vrub vstupu Slovenskej republiky do eurozóny. Zvyšovanie pracovných nákladov má samozrejme potenciálne negatívny vplyv na prílev priamych zahraničných investícií.

Podobný pohľad poskytuje už spomínaný ukazovateľ ULC – *jednotkové náklady práce*, ktorý vyjadruje vzťah pracovných nákladov a produktivity práce (náklady na pracovnú silu na jednotku produkcie). Krajina s vyšším prírastkom jednotkových nákladov práce má z pohľadu nákladovej konkurencieschopnosti nevýhodnejšiu pozíciu v porovnaní s krajinami, kde je tento prírastok nižší.

V prvom rade je potrebné poznamenať, že Slovensko má najvyššiu produktivitu práce z krajín V4 vo vyjadrení k priemeru krajín EÚ – za rok 2008 dosiahla produktivita práce v SR

79,0 % úrovne produktivity práce EÚ 27 (v roku 2009 však dochádza k jej poklesu v dôsledku ekonomickej recesie – priaznivý vývoj produktivity práce bol spolu s ostatnými ukazovateľmi reálnej konvergenencie dôkazom prebiehajúcej reálnej konvergenencie slovenskej ekonomiky k priemeru EÚ, v dôsledku krízy sa však podľa predbežných ukazovateľov reálna konvergenca slovenskej ekonomiky v najbližšom období spomalí). Pre porovnanie Česká republika dosiahla za rok 2008 produktivitu práce na úrovni 71,8 % priemeru EÚ 27, Poľsko na úrovni 63,3 % priemeru EÚ 27 a Maďarsko 69,3 % priemeru EÚ 27 (podľa Eurostatu). Zároveň však platí, že v roku 2008 vrástla produktivita práce na Slovensku v medziročnom porovnaní o 3,5 %, čo je najnižšie tempo rastu od roku 2002, ako to ilustruje tabuľka 5.

T a b u ľ k a 5

Jednotkové náklady práce v krajinách V4

(medziročná zmena v %, údaje za celé národné hospodárstvo)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008*
<i>Slovenská republika</i>							
Jednotkové náklady práce	3,8	4,4	2,8	4,3	1,7	0,6*	5,2
Kompenzácie na zamestnanca	8,7	8,2	8,4	9,7	7,9	8,8*	8,7
Produktivita práce	4,7	3,6	5,5	5,1	6,1	8,1	3,5*
<i>Česká republika</i>							
Jednotkové náklady práce	5,3	4,3	1,5	-0,8	1,3	3,0*	5,1
Kompenzácie na zamestnanca	7,4	8,8	5,7	4,7	6,2	6,4*	6,0
Produktivita práce	2,0	4,3	4,1	5,5	4,8	4,6	.
<i>Poľsko</i>							
Jednotkové náklady práce	-2,3	-3,2	-2,1	0,3	-1,0	2,6*	6,9
Kompenzácie na zamestnanca	2,2	1,7	1,8	1,6	1,7	4,9*	8,1
Produktivita práce	4,6	5,1	4,0	1,3	2,8	2,0	.
<i>Maďarsko</i>							
Jednotkové náklady práce	8,5	6,4	5,5	3,1	5,3	5,6*	4,6
Kompenzácie na zamestnanca	13,2	9,4	11,3	7,4	8,7	6,8*	6,6
Produktivita práce	4,3	2,8	5,5	4,1	3,2	1,5	.

* EC (2009).

* NBS (2009b).

Prameň: Dáta pre 2002 – 2007: ECB (2008).

Spomínané spomalenie tempa rastu produktivity práce v SR pri miernom raste kompenzácií na zamestnanca analogicky prispelo k zvýšeniu jednotkových nákladov práce (ULC), ktoré podľa odhadov Národnej banky Slovenska (NBS) vzrástli v prvom kvartáli 2009 medziročne o 12,1 % a v druhom kvartáli 2009 o 10,2 % (NBS, 2009b). V dôsledku mierneho rastu, resp. stagnácie hodinových pracovných nákladov (v ostatných troch krajinách Vyšehradskej skupiny tieto náklady začiatkom roka 2009 klesali) a spomalenia tempa rastu produktivity práce sa pozícia Slovenska v tejto oblasti nákladovej konkurencieschopnosti relatívne (voči krajinám V4) zhoršuje. Najväčšiu konkurenčnú výhodu si v tejto oblasti naďalej udržiava Maďarsko.

3.2. Vplyv prijatia jednotnej európskej meny na konkurencieschopnosť Slovenska

Cenová konkurencieschopnosť je podmienená dynamikou vývoja *reálneho výmenného kurzu* a práve v súvislosti s výrazným znehodnotením výmenných kurzov mien okolitých štátov v dôsledku ekonomickej krízy na prelome rokov 2008/2009 (susedné meny sa začali výrazne znehodnocovať voči euru v októbri 2008) bol často prezentovaný názor, že prijatie eura ohrozilo konkurencieschopnosť slovenskej ekonomiky. Podľa iných názorov príliš rýchle prijatie spoločnej meny ohrozilo i reálnu konvergenciu slovenskej ekonomiky.

Vstupom do menovej únie sa skutočne obmedzia kanály reálnej apreciácie (nominálna apreciácia kurzu a inflačný diferenciál), pričom zhodnocovanie reálneho kurzu je jeden zo spôsobov reálnej konvergenie dobiehajúcich krajín, zároveň však integrácia do eurozóny prispieva k reálnej konvergencii tým, že eliminuje potenciálne riziko menovej krízy a odstraňuje kurzové riziká, ktoré destabilizujú ekonomiku. Stabilné makroekonomické prostredie vymedzené maastrichtskými kritériami nominálnej konvergenie pôsobí tiež ako stimulačný faktor podnikateľských aktivít (Šikulová, 2006). Vývoj HDP per capita v SR v predkrízovom období, rast produktivity práce a zhodnocovanie slovenskej koruny aj počas členstva v kurzovom mechanizme ERM II (čoho výsledkom bola až dvojnásobná revalvácia centrálnej parity) signalizovali prebiehajúcu reálnu konvergenciu slovenskej ekonomiky, ktorú môžeme považovať za podmienku úspešnej konvergenie aj po vstupe do menovej únie.

Z uvedeného vyplýva, že znehodnocovanie mien susedných štátov síce dočasne zlepšilo cenovú konkurencieschopnosť ich ekonomík, nemôže však byť považované za znak reálnej konvergenie, ktorá je cieľom dobiehajúcich ekonomík. Navyše, cenová konkurencieschopnosť v čase globálnej recesie v prípade otvorených ekonomík čiastočne stráca na význame, keďže stagnujúci dopyt na vonkajších trhoch nie je schopný absorbovať produkciu týchto krajín aj napriek tomu, že export z krajín so znehodnocujúcou menou sa stáva relatívne lacnejším.

Aj podľa Európskej komisie (EC, 2009a) znamenalo zavedenie eura v januári 2009 pre slovenskú ekonomiku ochranu pred potenciálnymi tlakmi na výmenný kurz ako dôsledku hospodárskej krízy a pomohlo posilniť dôveru v ekonomiku v nepriaznivo sa vyvíjajúcom externom prostredí. Podobné vyjadrenie prezentuje aj Medzinárodný menový fond (IMF, 2009). Podľa Národnej banky Slovenska (NBS, 2009a) môže oslabujúca mena síce znamenať vyššiu konkurencieschopnosť exportérov, prináša však ekonomickú nestabilitu, zvyšuje inflačné riziká, znižuje schopnosť podnikov splácať úvery v cudzej mene. Príliš volatilný menový kurz je negatívnym signálom pre potenciálnych investorov a ich dlhodobé investičné zámery. Z tohto pohľadu je zavedenie eura v Slovenskej republike konkurenčnou výhodou v porovnaní s ostatnými krajinami V4.

3.3. Porovnanie daňového a odvodového bremena

Pri porovnávaní štruktúry daní sme vyhľadali z informácií zodpovedných inštitúcií v jednotlivých krajinách a zo štúdie *Allen & Overy LLP, Foreign Direct Investment in Central and Eastern Europe 2008*. Uvádzané údaje sú približné hodnoty, ktoré sa môžu vplyvom daňových reforiem mierne zmeniť (Česká republika, Maďarsko), avšak vzhľadom na určité rozdiely poskytujú aspoň čiastočný obraz o odvodovej a daňovej záťaži v krajinách V4.

T a b u ľ k a 6

Daňovo-odvodové bremeno v krajinách V4

	ČR	Maďarsko	Poľsko	SR
Daň z príjmu právnických osôb	20 % ¹	20 % ²	19 %	19 %
DPH	19 %	25 %	22 %	19 %
Daň z príjmu fyzických osôb	12,5 %	18 %-36 %	18 %-32 %	19%
Odvody zamestnanec	12,5 %	17 %	22 %	13,4 %
Odvody zamestnávateľ	35 %	33,5 %	20 %	35,2 %
Odvody + dane zamestnanec	25 %	35 %-53 %	40 %-54 %	32,4 %

Poznámka: ¹ Od 1. 1. 2010 sa daň zníži na 19 %, ² 16 % + 4 % solidárna daň. Od 1. 1. 2010 sa celková daň zníži na 19 %.

Prameň: Podľa Allen & Overy (2008) a ITD Hungary (2009); vlastné výpočty.

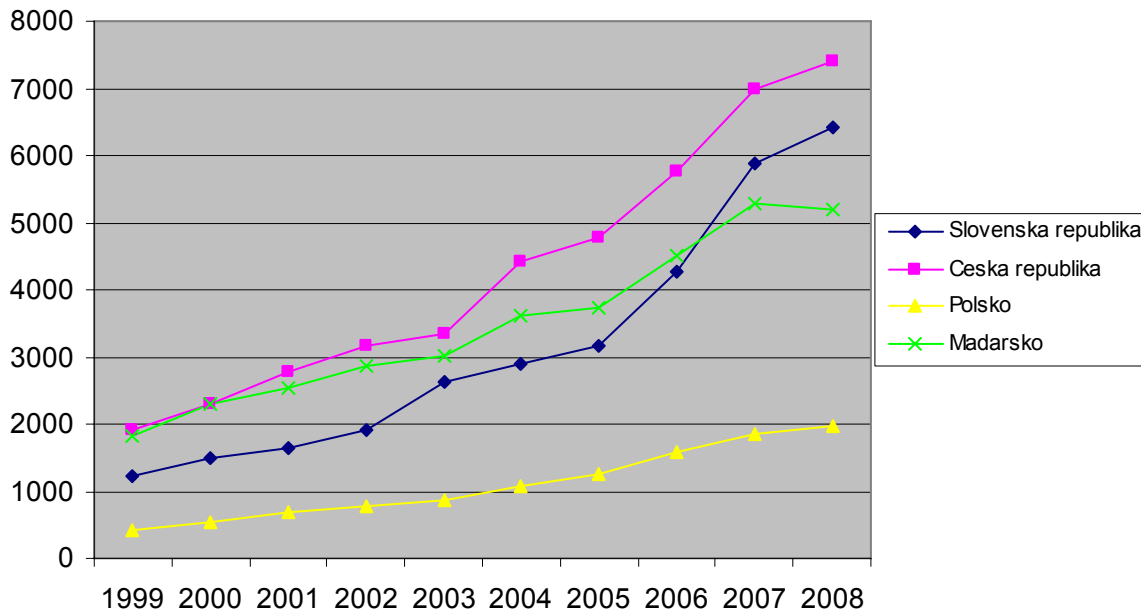
Z tabuľky 6 je zrejmé, že odvodové a daňové zaťaženie zamestnancov je v porovnaní so Slovenskom nižšie len v Českej republike, ktorá má v tomto ukazovateli oproti ostatným krajinám V4 výrazný odstup, hlavne v dôsledku nízkej dane z príjmu fyzických osôb. Na druhej strane, zamestnávateľia by mali mať v krajinách V4 od roku 2010 rovnaké zaťaženie pri dani z príjmu právnických osôb. Pri nižšom odvodovom zaťažení zamestnávateľov si Poľsko aj naďalej udržiava výrazný odstup od ostatných krajín V4. Uvedené porovnanie má však len orientačný charakter, keďže daňové a odvodové sadzby majú v jednotlivých krajinách rôzny daňový základ i odlišné ďalšie parametre ich výpočtu. Pre porovnanie napríklad údaje z národných účtov poukazujú na to, že Slovensko malo v roku 2008 najnižšiu celkovú daňovú kvótu (celkové daňové zaťaženie v pomere k HDP).

3.4. Transformačný efekt a odkrytá komparatívna výhoda v krajinách V4

Z pohľadu konkurencieschopnosti ekonomík je dôležité efektívne zhodnocovanie surovinových vstupov do priemyselnej výroby. Všeobecný pohľad na túto charakteristiku poskytuje *ukazovateľ transformačného efektu*, ktorý sa vyjadruje ako rozdiel medzi hodnotou dovážaných surovín a palív (SITC 2+3) a hodnotou vyvázaných priemyselne spracovaných tovarov (SITC 5+6+7+8). Pre lepšie porovnanie krajín V4 sme transformačný efekt prepočítali na jedného obyvateľa. V sledovanom období desiatich rokov sa najviac zlepšila transformačná výkonnosť slovenskej ekonomiky, pričom sme sa priblížili úrovni v Českej republike

a predstihli Maďarsko, ktoré urobilo spomedzi krajín V4 najmenší pokrok pri transformácii dovážaných surovín.

Graf 7
Transformačný efekt na obyvateľa v krajinách V4 (EUR)

Prameň: Eurostat (2009), vlastné výpočty.

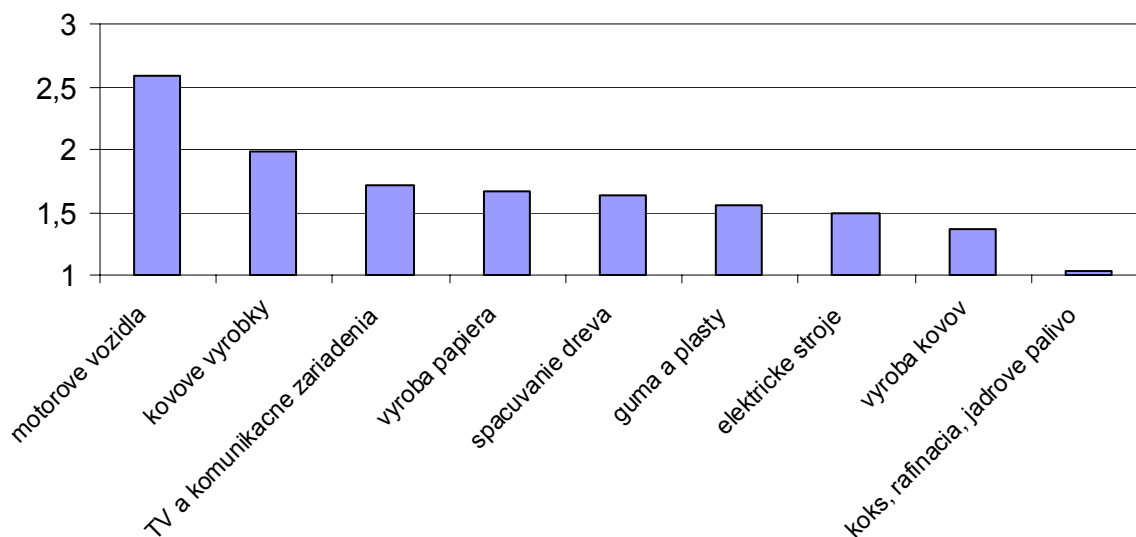
Transformačná schopnosť Poľska, ako veľkej krajiny, nie je priamo porovnateľná so zvyšnými ekonomikami skupiny V4, avšak aj pri nej je badať zjavný pokrok. V priebehu desiatich rokov sa transformačná schopnosť ekonomík V4 podstatne zväčšila.

Iný pohľad na štruktúru exportu celkovej produkcie poskytuje analýza *odkrytej komparatívnej výhody*, ktorá vyjadruje mieru špecializácie krajiny pri exporte tovarov. Krajiny V4 sme porovnávali v rámci skupiny krajín OECD. Hodnota ukazovateľa odkrytej komparatívnej výhody menšia ako 1 naznačuje, že krajina sa v rámci danej ekonomickej činnosti príliš nešpecializuje na export. To znamená, že podiel tohto odvetvia na celkovom exporte danej krajiny je menší ako korešpondujúci podiel v rámci krajín OECD. Na druhej strane, hodnota ukazovateľa komparatívnej výhody väčšia ako 1 naznačuje, že krajina sa v rámci danej ekonomickej činnosti špecializuje na export.

Vo všeobecnosti môžeme konštatovať, že z hľadiska štruktúry exportu dosahovali krajiny V4 v porovnaní s priemerom OECD v roku 2007 komparatívnu výhodu vo viacerých odvetviach priemyselnej produkcie. Z nasledujúcich grafov (grafy 8 až 11) je možné vytvoriť určité poradie krajín V4 podľa počtu odvetví ISIC s komparatívnou výhodou voči priemeru OECD, pričom s miernymi odstupmi by v tomto poradí po sebe nasledovali Poľsko, Česká republika a Slovensko, nasledované s pomerne veľkým odstupom Maďarskom. Pri detailnejšom pohľade na odkrytú komparatívnu výhodu v jednotlivých krajinách V4 tak v podstate

môžeme určiť tie odvetvia ISIC, resp. tie výrobné činnosti, ktoré majú v danej krajine najväčší výrobný potenciál z hľadiska exportu tejto krajiny.

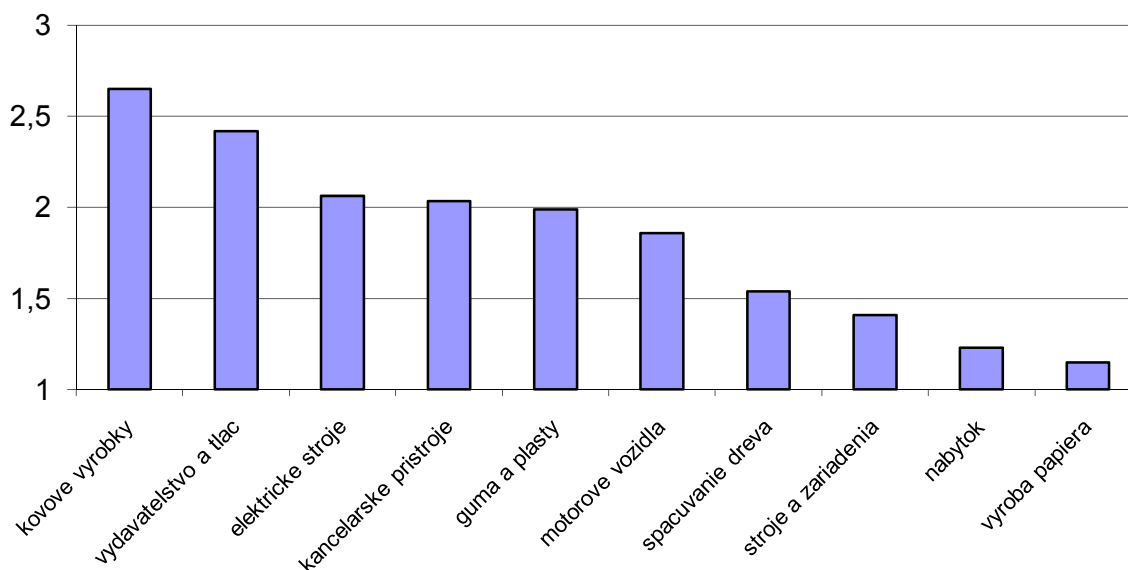
Graf 8
Odkrytá komparatívna výhoda v Slovenskej republike (2007)

Poznámka: Rozdelenie podľa medzinárodnej štandardnej klasifikácie ekonomických činností, ISIC.

Prameň: <<http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=TRADEINDISIC>>.

Graf 9
Odkrytá komparatívna výhoda v Českej republike (2007)

Poznámka: Rozdelenie podľa medzinárodnej štandardnej klasifikácie ekonomických činností, ISIC.

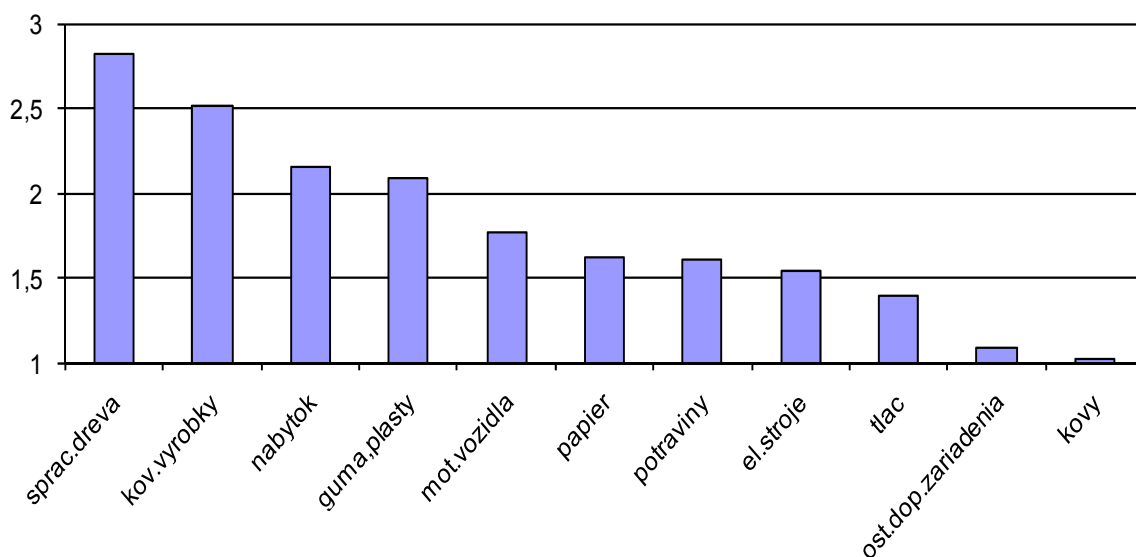
Prameň: <<http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=TRADEINDISIC>>.

Slovensko dosiahlo najväčšiu špecializáciu exportu spomedzi krajín V4 pri výrobe papiera a výrobkov z papiera, pri výrobe kovov, motorových vozidiel a tiež pri výrobe koksu, rafinovaných ropných produktov a jadrového paliva (graf 8).

Česká republika mala spomedzi krajín V4 najväčšie komparatívne výhody v rámci odvetvia vydavateľských činností a tlače, v rámci výroby kovových výrobkov, strojov a zariadení, kancelárskych prístrojov a počítačov a v rámci výroby elektrických strojov a prístrojov (graf 9).

Podobne môžeme v rámci krajín V4 hovoriť o komparatívnych výhodách Poľska, ktoré dosahuje najväčšiu relatívnu exportnú špecializáciu v rámci spracúvania dreva, výroby potravín a nápojov, výroby ostatných dopravných zariadení, pri výrobe nábytku, pri exporte kovových výrobkov a konštrukcií a tiež pri exporte výrobkov z gumených a plastových výrobkov (graf 10).

G r a f 10
Odkrytá komparatívna výhoda v Poľsku (2007)

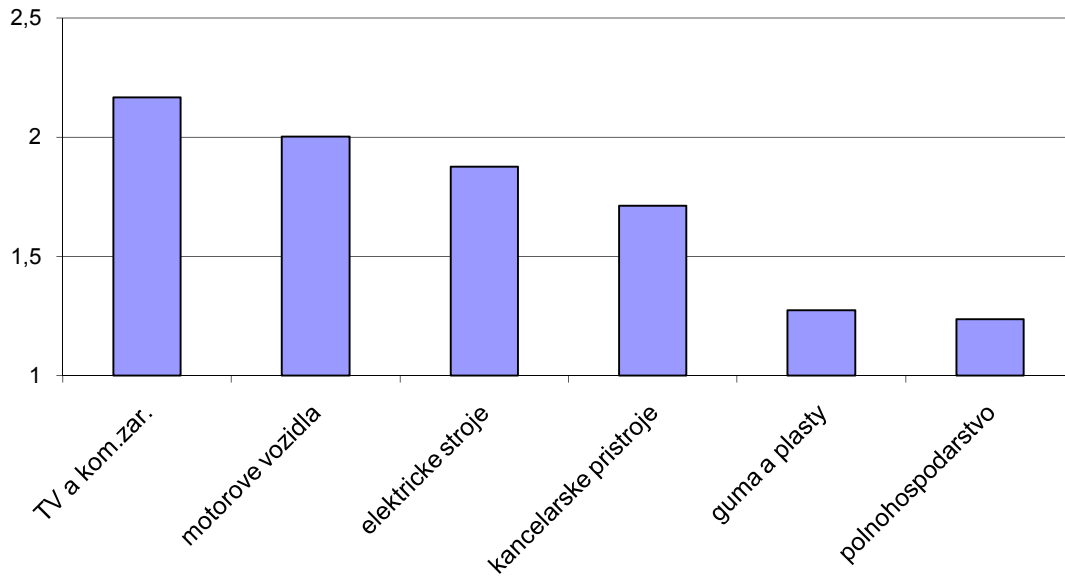

Poznámka: Rozdelenie podľa medzinárodnej štandardnej klasifikácie ekonomických činností, ISIC: v skrátenej podobe spracúvanie dreva, výroba kovových výrobkov a konštrukcií, výroba motorových vozidiel, výroba elektrických strojov, vydavateľstvo a tlač a reprodukcia nahraných nosičov záznamu, výroba ostatných dopravných zariadení.

Prameň: <<http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=TRADEINDISIC>>.

V porovnaní s ostatnými krajinami Vyšehradskej skupiny má Maďarsko zjavnú komparatívnu výhodu len v dvoch odvetviach, a to pri výrobe rádiových, televíznych a komunikačných zariadení (pričom mu v rámci tohto odvetvia dokáže konkurovať len Slovenská republika) a pri výrobe motorových vozidiel (graf 11). Nezanedbateľná je aj komparatívna výhoda Maďarska pri exporte poľnohospodárskych produktov.

Graf 11
Odkrytá komparatívna výhoda v Maďarsku (2007)

Poznámka: Rozdelenie podľa medzinárodnej štandardnej klasifikácie ekonomických činností, ISIC: v skrátenej podobe výroba rádiových, televíznych a komunikačných zariadení.

Prameň: <<http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=TRADEINDISIC>>.

4. PODPORA PRÍLEVU ZAHRANIČNÝCH INVESTÍCIÍ

4.1. Štátna politika podpory zahraničných investícií v krajinách V4

Z hľadiska ekonomického rozvoja a budovania konkurencieschopnosti je dôležitá cieľená podpora investícií, ktorá má význam tak v transformujúcich sa, ako aj vo vyspelých trhových ekonomikách. Investičné stimuly udeľované krajinami V4 sa poskytujú na základe rámcových podmienok určených Európskou komisiou a legislatívou platnou v danej krajine. Po vstupe krajín V4 do EÚ musí byť konkrétna pomoc pre investora v súlade so zákonmi platnými pre celú EÚ. To však neznamená, že formy pomoci a proces ich získavania sú v jednotlivých krajinách rovnaké. Krajiny V4 majú rozdielne štruktúrované systémy podpory investícií, pričom ich v rámci súťaže medzi sebou nezriedka flexibilne prispôbujú v prospech veľkých investorov, alebo hlavných priorít stratégie rozvoja.

Okrem reálnych rozdielov v ekonomickej vyspelosti a sociálnych potrebách jednotlivých regiónov V4 sa štruktúra štátnej podpory investícií prispôbuje dvom základným pravidlám. Na jednej strane sa zakazuje taká podpora, ktorá by bránila konkurencii v rámci vnútorného trhu EÚ, na druhej strane je povolená zvýhodnená podpora chudobných regiónov EÚ. Tieto podmienky viedli k množstvu výnimiek spod ochrany vnútorného trhu, z ktorých je pravdepodobne najdôležitejšou štátna pomoc v rámci regiónov, ktoré sú zaostané z hľadiska

HDP na obyvateľa, alebo sú postihnuté vysokou nezamestnanosťou. Tabuľka 7 znázorňuje celkové náklady na investíciu, ktoré môžu byť financované prostredníctvom štátnej pomoci v jednotlivých NUTS II⁴ regiónoch V4.

T a b u ľ k a 7

Limity pre investičnú pomoc v regiónoch krajín V4 (% oprávnených nákladov)

ČR	Maďarsko	Poľsko	SR
Praha (0 %)	Budapešť (25 %)	Mazowieckie (40 %) ¹	Bratislava (0 %)
Juhozápad (36 %) ²	Pešť (30 %)	Slaskie, Wielkopolskie, Zachodniopomorskie,	Západné Slovensko (40 %)
Ostatné (40 %)	Západ-Dunántul (30 %)	Dolnoslaskie, Pomorskie, (40 %)	Ostatné (50 %)
	Stred-Dunántul (40 %)		
	Ostatné (50 %)	Ostatné (50 %)	

Poznámka: ¹ Okrem Varšavy (30 %), Mazowieckie od roku 2011 (30 %). ² Od roku 2011 (30 %).

Prameň: Allen & Overy (2008).

Z tabuľky 7 je zrejmé, že poľské regióny majú nárok na najvyšší priemerný strop štátnej pomoci, pričom aj investori prichádzajúci do slovenských regiónov mimo Bratislavy môžu počítať so značným znížením vlastných nákladov. Na druhej strane, relatívna vyspelosť regiónov v Českej republike im dovoľuje poskytovať pomoc len do výšky 40 % oprávnených nákladov.

Samotná podpora investícií je v jednotlivých krajinách V4 rôznorodo štruktúrovaná, pričom sa však dajú identifikovať aj spoločné trendy jej poskytovania, či už vo forme priamej podpory (daňové a nedaňové stimuly),⁵ alebo jej smerovania do zaostalých regiónov, inovácií, odvetví s vysokou pridanou hodnotou, ochrany životného prostredia a iných horizontálnych oblastí. Investičné stimuly sa rozlišujú napríklad aj podľa toho, či sú pri nich dôležité oprávnené výdavky na nákup hmotného a nehmotného majetku a počet novovytvorených pracovných miest, alebo počet vysokoškolsky vzdelaných zamestnancov, či nákup technologického zariadenia. Okrem toho sa poskytuje pomoc v rámci zvláštnych ekonomických zón (POL) a technologických a priemyselných parkov (CZE, SVK, HUN), ktoré rôznymi formami poskytovaných služieb a štátnej pomoci dotvárajú štruktúru investičných stimulov v krajinách V4 (Allen & Overy, 2008).

Česká republika

Existujúci rámec investičnej pomoci sa snaží potenciálnym investorom poskytnúť maximálne možný objem pomoci. Česká republika poskytuje investičné stimuly hlavne v rámci priemyselného sektora a v oblasti centier služieb a technológií, pričom sa v posledných

⁴ Regióny s počtom obyvateľov od 800 000 do 3 000 000.

⁵ Medzi nedaňové stimuly patrí podpora pri vytvorení nového pracovného miesta a príspevok na vzdelávanie.

rokoch presadzuje väčšia podpora programom sofistikovaných projektov inovatívneho charakteru, ako sú napríklad technologické centrá, na úkor podpory projektov v priemysle. Podmienky pre udelenie investičných stimulov sa líšia od sektora k sektoru, pričom podpora investícií sa týka týchto kľúčových oblastí: automobilového priemyslu, leteckého a kozmického priemyslu, strojárstva, elektrotechniky a elektroniky, *Life Sciences*, informačných technológií a vývoja softwaru, zdieľaných služieb, nanotechnológií, obnoviteľných a alternatívnych zdrojov energií.

Maximálna podpora zo strany štátu sa odvíja od ekonomickej vyspelosti regiónu, v ktorom bude investícia umiestnená. Intenzita verejnej podpory sa týka percenta oprávnených nákladov, ktoré môžu byť uhradené prostredníctvom štátnej pomoci. Vo väčšine regiónov dosahuje táto pomoc 40 % oprávnených nákladov. V každom prípade však platí, že malé a stredné podniky môžu mať maximálnu regionálnu podporu zvýšenú o 20 %, resp. 10 %.

Investičné stimuly špecifikované podľa príslušnej legislatívy obsahujú: daňové stimuly (úľava na dani z príjmu právnických osôb po dobu piatich rokov); granty na vytvorenie nových pracovných miest; granty na zvyšovanie kvalifikácie a rekvalifikáciu zamestnancov; miestnu podporu, ktorá sa týka napríklad transferu pôdy za prijateľných podmienok; podporu pre technologické centrá a podporu pre priemyselné parky a ekonomické zóny, ktoré sa vláda snaží umiestniť v slabších regiónoch, pričom však nevytvára žiadne špeciálne zóny, ktoré by mali zvláštne právne postavenie. Vláda skôr podporuje spoluprácu a synergiu medzi samosprávou a investorom, napríklad v rámci infraštruktúrnej podpory, predaja pôdy, alebo vzdelávania a školstva.

Maďarsko

Pri splnení podmienok a pravidiel EÚ sa v Maďarsku môžu poskytovať investičné stimuly na základe udelenia dekrétu o investičných stimuloch, alebo na základe udelenia dekrétu o daňových stimuloch. Maďarská vláda vidí svoje priority hlavne v oblastiach podpory priemyslu, v oblasti dopravy a logistiky, v oblasti ľudských zdrojov, výskumu a vývoja, cestovného ruchu, alebo v oblasti životného prostredia a energetiky, či v oblasti verejných služieb a podpory regiónov.

Medzi nedaňové investičné stimuly patria: nenávratné pôžičky, alebo granty, nenávratné splátky úrokov, garantované náklady formou dotácií cien vstupov, dotácie na zakúpenie, alebo využitie pôdy na podnikateľské účely, dotácie na výrobné náklady a náklady spojené s prenajímaním. Vláda poskytuje investičné stimuly aj mimo zvyčajného rámca, po ich dodatočnom schválení Európskou komisiou. Ide väčšinou o projekty, ktoré predstavujú významnú investíciu z celoštátneho hľadiska.

Daňové stimuly majú najčastejšie formu nižšej dane z príjmu právnických osôb (*development tax allowance*, DTA), alebo nižšieho základu dane. Veľkosť úľavy na daniach závisí od maximálnej novej miery stimulov pre daný región Maďarska, až do 50 % z oprávnených

nákladov na investíciu. Objem oprávnených nákladov sa pritom odvíja od čistej hodnoty investičných nákladov.

Maďarsko ponúka najširšiu ponuku priemyselných parkov v rámci krajín strednej a východnej Európy. Investori si môžu vybrať z viac ako 160 fungujúcich priemyselných parkov, ktoré zodpovedajú ich podnikateľským, profesionálnym, alebo kultúrnym potrebám. Podnikateľské prostredie je v priemyselných parkoch podporené efektívnou a flexibilnou spoluprácou so samosprávnymi orgánmi, vrátane daňových úľav, čo prináša investorom časové i finančné úspory. Maďarské priemyselné parky poskytujú vo všeobecnosti nasledovné služby: základnú infraštruktúru potrebnú na výrobu (energie, voda, odpad, čističky a iné), podporujú rozvoj dodávateľskej siete pre priemyselný park, sú nápomocné pri znižovaní výrobných nákladov, poskytujú služby v oblasti bankovníctva, služby týkajúce sa preclievania, kancelárske služby a rôzne konzultácie.

Poľsko

Veľkosť investičného stimulu pre zahraničného investora je v Poľsku závislá od konkrétneho projektu a od charakteristík jednotlivých investícií, odvíja sa však aj od celkového objemu poskytnutých stimulov v danom fiškálnom roku, či už z monetárneho hľadiska, alebo hľadiska objemu poskytnutých stimulov.

Poľsko využíva na pritiahnutie investorov viacero aktivít, vrátane regionálnych, horizontálnych a sektorových nástrojov pomoci. Regionálna pomoc je v Poľsku primárne zameraná na podporu nových investorov v regiónoch, ktoré vytvárajú menší HDP na obyvateľa ako 75 % z priemeru EÚ. V súčasnosti spadajú pod túto hranicu všetky poľské regióny, pričom v rámci krajín V4 dosahujú najvyššie priemerné hodnoty garantovanej štátnej pomoci.

Štátna pomoc sa udeľuje podnikateľským subjektom, ktoré majú plánované investície vo vybraných oblastiach, ako je automobilový priemysel, elektronický a letecký priemysel, ďalej v sektore biotechnológií, moderných služieb a v rámci výskumu a vývoja všeobecne. Podporujú sa aj priemyselné a technologické parky, ktoré vytvárajú podmienky pre spoluprácu a podnikanie hlavne malých a stredných firiem.

Štátna pomoc má viacero foriem, či už formu prefinancovania oprávnených nákladov na novú investíciu, alebo dotácie na náklady, ktoré vzniknú pri vytvorení nových pracovných miest, či vzdelávaní pracovníkov. Ďalšou formou štátnej pomoci sú v Poľsku dotácie, ktoré sa poskytujú pre nových investorov, alebo na vytváranie nových pracovných miest. Tieto dotácie poskytuje ministerstvo financií na základe verejnej ponuky a otvorenej súťaže. V nej investori predkladajú svoje podnikateľské zámery, ktoré by mali byť spolufinancované z verejných zdrojov. Ministerstvo projekty vyhodnotí a rozhodne o udelení dotácie na základe aktuálnych hospodárskych priorit.

Podnikanie v zvláštnych ekonomických zónach je v Poľsku oslobodené od dane z príjmu právnických osôb, pričom je udelenie investičnej pomoci ovplyvnené rozsahom, v akom sa bude investícia podieľať na napĺňaní rozvojových zámerov zvláštnej ekonomickej zóny. Podmienkami pre udelenie povolenia na podnikanie vo zvláštnej ekonomickej zóne je splnenie podmienky minimálneho podielu financovania z vlastných zdrojov investora (25 %), časový horizont piatich rokov stanovený pre dobu realizácie investičného projektu, ako aj udržanie novovytvorených pracovných miest (pre malé a stredné podniky platí horizont troch rokov). Zvláštne ekonomické zóny sa v Poľsku koncentrujú hlavne na juhu krajiny.

Pre veľké investície, ktoré sú z pohľadu poľskej ekonomiky vnímané ako strategické, sú určené zvláštne podporné programy trvajúce po dobu viacerých rokov (*multi-annual support programmes*). Podporné programy trvajúce niekoľko rokov zvyčajne poskytujú viacero investičných stimulov, ako je napríklad oslobodenie od daní z príjmu právnických osôb (pokiaľ sa investícia realizuje v rámci zvláštnej ekonomickej zóny), alebo zvýhodnený nákup pôdy, rôzne dotácie v hotovosti, či oslobodenie od daní z nehnuteľností. Celý balík pomoci musí však získať povolenie zo strany Európskej komisie.

Slovenská republika

Až donedávna nemalo Slovensko príliš dobrú štruktúru pomoci pre zahraničných investorov. Od 1. 1. 2008 preto nadobudol účinnosť nový *Zákon č. 561/2007 Z. z. o investičnej pomoci*. V rámci ustanovení nového zákona sa rozoznávajú štyri hlavné kategórie investičných projektov, na ktoré sa poskytuje regionálna investičná pomoc a pomoc v zamestnanosti: v rámci priemyselnej výroby, technologických centier, centier pre strategické služby a v rámci cestovného ruchu. Podmienky na poskytovanie investičnej pomoci sa odvíjajú podľa zamerania projektu a nezamestnanosti v regióne, pričom vyššia pomoc sa poskytuje projektom s vyššou mierou sofistikovanej výroby a pridanej hodnoty.

Štátna pomoc môže mať povahu dotácie na nákup dlhodobých hmotných alebo nehmotných aktív (garantom je ministerstvo hospodárstva); úľavy na daní z príjmu (garantom je ministerstvo financií); príspevku na novovytvorené pracovné miesta (garantom je ministerstvo práce a sociálnych vecí) a v neposlednej rade môžeme za štátnu pomoc považovať aj prevod pôdy za zvýhodnených podmienok (garantom je vláda, alebo samospráva).

Investičné stimuly sa diverzifikujú podľa toho v akom regióne a sektore sa projekt realizuje, pričom sú dôležité napríklad oprávnené výdavky na nákup hmotného a nehmotného majetku a počet novovytvorených pracovných miest (priemysel), alebo počet vysokoškolsky vzdelaných zamestnancov a percento investície financované z vlastných zdrojov (technologické centrá, centrá strategických služieb), či nákup technologického zariadenia (cestovný ruch). Investor si musí aktíva získané prostredníctvom štátnej pomoci udržať počas celej doby, na ktorú boli investičné stimuly pridelené, najmenej však po dobu piatich fiškálnych rokov od schválenia projektu, čo korešponduje so základnými pravidlami Európskej komisie.

Investori musia minimálne 25 % z oprávnených nákladov financovať z iných zdrojov ako je štátna pomoc, teda prostredníctvom vlastných zdrojov investora, alebo prostredníctvom pôžičky. Zákon vylučuje možnosť čerpania štátnej pomoci paralelne z dvoch rozdielnych projektov súčasne.

Na Slovensku vznikajú priemyselné parky z iniciatívy samospráv a za pomoci štátnych dotácií. Na ich schválenie musí v priemyselnom parku plánovať výrobu aspoň jeden investor, stavba parku musí byť v súlade s územným plánom a tiež je potrebné splniť podmienku, že samospráva sa podieľa na nákladoch výstavby minimálne 15 percentami (či už vo forme prevodu pôdy v jej vlastníctve, alebo prostredníctvom úveru a spolufinancovania). Samospráva pôsobí ako sprostredkovateľ prípadných jednaní so *Slovenským pozemkovým fondom*, pričom tiež musí s jednotlivými investormi uzavrieť zmluvy o budúcej zmluve, z ktorých by mali byť zrejmé budúce zámery investorov.

4.2. Potenciál využitia európskych štrukturálnych fondov

Niektoré typy verejných výdavkov sú primárne určené pre rozvoj samotnej národnej ekonomiky, ale zároveň môžu byť prospešné pre zvyšovanie atraktivity krajiny pre zahraničných investorov (výdavky do infraštruktúry, rozvoja ľudského kapitálu apod.). Do tejto oblasti môžeme zaradiť i možnosť využívania európskych zdrojov – európske štrukturálne fondy sú určené na podporu konvergenzie, konkurencieschopnosti a rozvoja regiónov v členských krajinách EÚ. Tieto finančné prostriedky teda zároveň predstavujú významný potenciálny zdroj, ktorý napomáha rozvoju ľudského kapitálu, modernizácii infraštruktúry, ale i skvalitňovaniu podnikateľského prostredia.

T a b u ľ k a 8

Orientačné rozdelenie európskych fondov medzi rokmi 2007 – 2013 (krajiny V4, mil. EUR)

Ciele ko- héznej politiky	Konvergencia		Regionálna konkurencieschopnosť a zamestnanosť		Európska územná spolupráca	Spolu
	Kohézny fond	Konvergencia	Dobiehajúce regióny ¹	Regionálna konku- rencieschopnosť a zamestnanosť		
ČR	8819	17064		419	389	26692
Maďarsko	8642	14248	2031		386	25307
Poľsko	22176	44377			731	67284
SR	3899	7013		449	227	11588

Poznámka: ¹HDP na obyvateľa medzi 75 – 90 % priemeru EÚ 15.

Prameň: EC (2007).

Na základe rozdelenia európskych fondov je vidieť, že vo všetkých NUTS II regiónoch Poľska je HDP na obyvateľa nižší ako 75 % priemeru EÚ 25, od čoho sa následne odvíja aj výška štátnej pomoci. Najvyspelejšie regióny v ostatných troch krajinách sú lokalizované

v blízkosti hlavných miest, pričom iba regióny Prahy a Bratislavy spadajú do programov podpory pre najvyspelejšie regióny EÚ (tabuľka 8).

Priestor na využitie európskych fondov vytvárajú *národné strategické referenčné rámce*, ktoré zvyrazňujú rozvojové priority jednotlivých štátov zaujímavé pre zahraničných investorov. V nasledujúcom texte ponúkame prehľad prioritných smerov rozvoja a očakávaného pozitívneho vplyvu, ktorý by malo mať použitie fondov na vývoj jednotlivých ekonomík V4. Je však potrebné poznamenať, že viaceré prínosy kohéznej politiky sa vplyvom finančnej krízy oslabia a očakávania jednotlivých krajín sa nemusia naplniť. Aj preto je dôležité, aby sa štátna pomoc a investičné stimuly na národnej úrovni dopĺňali so strategickými prioritami podporovanými z úrovne EÚ. V Českej republike, Poľsku a na Slovensku sú národné strategické referenčné rámce zamerané viac na podporu zaostalých regiónov a dobiehanie úrovne vyspelých regiónov EÚ. Na druhej strane je zároveň vidieť posun v zameraní podpory, hlavne v Poľsku a Maďarsku, kde sa očakáva určitá priestorová koncentrácia v tzv. póloch rastu, čo bude znamenať presun podpory zo zaostávajúcich regiónov do regiónov s najväčším potenciálom rastu.

Česká republika

Česká republika má 17 operačných programov, ktoré majú pomôcť pri naplnení nasledovných strategických cieľov:

- 1) Konkurencieschopná ekonomika – v rámci tohto strategického cieľa sa bude podporovať vytváranie konkurencieschopného podnikateľského sektora, pričom prioritnými je podpora výskumných a vývojových kapacít zameraných na technologické inovácie, ako aj stabilizácia sektora cestovného ruchu a využívanie domáceho kultúrneho dedičstva.
- 2) Otvorená, flexibilná a kohézna spoločnosť – v rámci čoho sa bude podporovať vzdelávanie, rast zamestnanosti a zlepšovanie adaptability zamestnancov, posilnenie sociálnej kohézie, rozvoj informačnej spoločnosti a zlepšenie verejnej administratívy. Vzdelávací systém sa má stať hnacou silou efektívneho a flexibilného trhu práce. Zodpovedné authority majú v pláne znížiť administratívnu záťaž firiem o minimálne 20 %.
- 3) Atraktívne prostredie – pričom sa budú sledovať ciele ochrany a zlepšovania kvality podnikateľského prostredia a zlepšenia dopravnej dostupnosti (napr. zvýšenie podielu železničnej a kombinovanej dopravy).
- 4) Rovnomerný rozvoj – tento strategický cieľ kladie dôraz na vyrovnaný regionálny rozvoj, územnú spoluprácu, rozvoj mestských aj vidieckych častí územia, podporu mesta Praha prostredníctvom programu regionálna konkurencieschopnosť a zamestnanosť.

Očakávaný vplyv na ekonomiku: implementácia operačných programov by mala viesť k zvýšeniu zamestnanosti na 66,8 % (z úrovne 64,8 % v roku 2005). Nízky podiel výskumu a vývoja na HDP (okolo 1,42 %) by sa mal do roku 2015 zvýšiť na 2,2 % (EC, 2007).

Maďarsko

Maďarsko má 15 operačných programov, ktoré sledujú dva hlavné strategické ciele:

- 1) Udržateľný dlhodobý rast – v rámci tohto cieľa pôjde hlavne zlepšenie konkurencieschopnosti ekonomiky, vrátane posilnenia znalostnej ekonomiky, rozšírenia ekonomickej základne a rozvoja podnikateľského prostredia.
- 2) Rast zamestnanosti – pričom sa bude klásť dôraz hlavne na väčšiu ponuku práce, zlepšenie možností na získanie práce, podporu dopytu po práci, podporu vytvárania nových pracovných miest a vytvorenie aktívneho trhu práce, ktorý bude podporovať rovnováhu medzi ponukou a dopytom.

Medzi ďalšie priority definované v národnom strategickom referenčnom rámci patria:

- ekonomický rozvoj – podpora výskumu, technologického rozvoja, malých a stredných podnikov, podnikateľskej infraštruktúry, informačných a komunikačných technológií;
- rozvoj dopravy – cestná, železničná, rozvoj udržateľných foriem dopravy;
- sociálna obroda – cielená a aktívna politika na trhu práce, investície do ľudského kapitálu a infraštruktúry;
- životné prostredie a energia – dôraz na znečistenú a pitnú vodu;
- regionálny rozvoj – dôraz na regionálne póly rastu, rozvoj vidieka a pozdvihnutie znevýhodnených mikroregiónov;
- reforma štátu – podpora občianskej spoločnosti, modernizácia verejnej administratívy.

Maďarsko plánuje využiť európske zdroje na 10 %-né zvýšenie pridanej hodnoty vytvorenej podnikateľským sektorom a 4 %-ný rast počtu zamestnaných v neverejnom sektore ekonomiky do roku 2015 (EC, 2007).

Poľsko

Poľsko plánuje prostredníctvom 21 operačných programov vytvoriť podmienky pre rast konkurencieschopnosti a znalostnej ekonomiky, s dôrazom na rast zamestnanosti a sociálnu, ekonomickú a územnú kohéziu.

Stratégia využitia európskych fondov má šesť horizontálnych cieľov:

- 1) Zlepšenie funkčných štandardov pre verejnú administratívu a rozvoj partnerských mechanizmov – pri zlepšení administratívnych kapacít a posilnení občianskej spoločnosti (*good governance*, zníženie byrokracie, dôraz na kvalitné verejné služby).
- 2) Zlepšenie kvality ľudského kapitálu a posilnenie sociálnej kohézie – pričom sa bude klásť dôraz na riešenie problémov relatívne vysokej nezamestnanosti, zlepšenie adaptačných schopností zamestnancov aj firiem, rast sociálneho kapitálu a zlepšovanie úrovne vzdelania, ako aj podporu podnikania (samozamestnávania) obyvateľov.

- 3) Rozvoj a modernizácia technickej a sociálnej infraštruktúry, nevyhnutnej pre rast konkurencieschopnosti Poľska – v rámci tohto cieľa budú európske fondy využité na vybudovanie chýbajúcej infraštruktúry potrebnej pre ekonomický rozvoj, vytvorenie cestného a železničného prepojenia medzi dôležitými centrami (mestami) v krajine, napojenie na paneurópske dopravné siete, zabezpečenie efektívnej hromadnej dopravy vo veľkých mestách, ochranu životného prostredia, zlepšenie kvality dodávok energie, podporu obnoviteľných zdrojov energie a zlepšenie sociálnej infraštruktúry.
- 4) Zlepšenie konkurencieschopnosti a inovačných kapacít firiem, tak so zreteľom na výrobný sektor a vysokú pridanú hodnotu, ako aj so zreteľom na rozvoj služieb – v rámci tejto priority chce Poľsko zvyšovať svoje inovačné kapacity, podporovať vytváranie väzieb medzi výskumom a podnikateľským sektorom, informačnú spoločnosť a prístup firiem k externým zdrojom financovania. Jednou z hlavných priorít je i podpora malých a stredných podnikov.
- 5) Rast konkurencieschopnosti poľských regiónov a vyrovnávanie ich sociálnej, ekonomickej a geografickej marginalizácie – pričom sa bude klásť dôraz hlavne na zlepšenie sociálnej kohézie a individualizované riešenia pre podporu lokálneho potenciálu rozvoja. Investície do zaostávajúcich, alebo znevýhodnených regiónov, urbánnu dimenziu rozvoja a stratégiu regionálnych pólov ekonomického rastu, pričom sa zvláštna pozornosť bude venovať aj piatim najzaostalejším regiónom na východe krajiny.
- 6) Vyrovnané podmienky na rozvoj a podpora štrukturálnych zmien na vidieku – Poľsko je v prevažnej miere vidiecka krajina. Prioritou bude preto aj reštrukturalizácia poľnohospodárskeho sektora a integrácia vidieckych regiónov.

Očakávané prínosy z využitia európskych fondov: HDP na obyvateľa (v PPP) by mal v roku 2013 dosiahnuť 65 % priemeru EÚ 25, v porovnaní s 51,1 % v roku 2006. Z prostriedkov štrukturálnej a kohéznej podpory by sa malo do roku 2013 vytvoriť 3,5 mil. nových pracovných miest, pričom zamestnanosť by sa mala zvýšiť na 60 %, v porovnaní s 52,8 % v roku 2005. Zamestnanosť osôb vo veku 55 – 64 rokov by mala dosiahnuť úroveň 35 %.

Produktivita priemyselného sektora by sa mala zvýšiť na úroveň 75 % priemeru EÚ (v porovnaní s 59 % v roku 2005), výdavky na vedu a výskum by mali dosiahnuť úroveň 1,5 % HDP (v porovnaní s 0,57 % v roku 2005). Malo by dôjsť k zlepšeniu cestnej a železničnej infraštruktúry a zvýšeniu podielu obnoviteľných zdrojov energie na úroveň 8,5 % (v porovnaní s 2,9 % v roku 2005) (EC, 2007).

Slovenská republika

V rámci 11 operačných programov sa bude Slovensko snažiť zvýšiť konkurencieschopnosť regiónov, pri raste zamestnanosti a dodržiavaní princípov udržateľného rozvoja. K strategickým prioritám v prípade Slovenskej republiky patria:

1) Infraštruktúra a regionálna dostupnosť:

- regionálna infraštruktúra – vzdelávacia infraštruktúra zameraná na znalostnú ekonomiku, zariadenia sociálnej starostlivosti, archívy a knižnice, podpora konkurencieschopnosti a inovačných kapacít regiónov, obnova miest a regionálnych ciest;
- infraštruktúra životného prostredia – ochrana a racionálne využitie vody, ochrana pred povodňami, ochrana ovzdušia, vrátane podpory obnoviteľných zdrojov energie, odpadové hospodárstvo, ochrana prírody a obnova životného prostredia;
- dopravná infraštruktúra – výstavba diaľnic, modernizácia železníc, zapojenie do pan-európskych dopravných sietí, vytvorenie verejných prekladísk;
- modernizácia zdravotníckej infraštruktúry.

2) Inovácie, informačná spoločnosť a znalostná ekonomika:

- informačná spoločnosť – rozvoj elektronických služieb, elektronického obsahu a infraštruktúry verejnej administratívy;
- výskum a vývoj;
- infraštruktúra univerzít;
- podpora konkurencieschopnosti firiem a služieb prostredníctvom inovácií.

3) Ľudské zdroje a vzdelávanie:

- cieľom je zvýšenie zamestnanosti, zlepšenie kvality pracovných síl, ktoré budú lepšie prispôsobené potrebám znalostnej ekonomiky, zvýšenie sociálnej adaptácie a inklúzie znevýhodnených osôb;
- moderné školstvo a systém vzdelávania;
- podpora rastu zamestnanosti a sociálnej inklúzie.

Národný strategický referenčný rámec zároveň definuje štyri horizontálne priority, ktorými sú marginalizované rómske komunity, rovnosť príležitostí, trvalo udržateľný rozvoj a informačná spoločnosť. Slovensko plánuje s využitím európskych fondov dosiahnuť ekonomickú úroveň 60 % priemeru EÚ 15 a zvýšiť mieru zamestnanosti na 63,4 %, v porovnaní s 57,7 % v roku 2005. Očakáva sa tiež zníženie energetickej náročnosti ekonomiky (EC, 2007).

5. TRENDY VO VÝVOJI TOKOV PZI

5.1. Globálne toky priamych zahraničných investícií

Prebiehajúca globálna finančná a úverová kríza mala negatívny vplyv aj na vývoj pohybu priamych zahraničných investícií (PZI). Hodnota tokov PZI by sa mala podľa očakávaní *Konferencie OSN pre obchod a rozvoj UNCTAD (United Nations Conference on Trade and Development)* v roku 2009 znížiť na 900 až 1200 mld. USD, s ich následným pomalým oživením v roku 2010 a neskorším zrýchlením rastu objemu tokov PZI v roku 2011.

Globálne toky PZI poklesli po predchádzajúcom období (2003 – 2007) ich nepretržitého rastu, počas ktorého sa zvyšoval význam rozvojových ekonomík a ich podiel na globálnych tokoch PZI dosiahol až 43 %. Vyspelé ekonomiky stratili svoj podiel v dôsledku poklesu ziskov firiem a cien akcií, čím sa obmedzil priestor pre väčší rast hodnoty zahraničných fúzií a akvizícií, ktoré predstavujú hlavný kanál prílevu PZI do vyspelých ekonomík (a v čoraz väčšej miere aj do rozvojových ekonomík). Klesajúci dopyt po tovaroch a službách viedol ku zmenšeniu plánovaných investícií, tak domácich ako aj zahraničných, či už v rámci zahraničných fúzií a akvizícií, alebo projektov na zelenej lúke.

Toky PZI sa v roku 2008 nevyvíjali v jednotlivých skupinách krajín rovnako. Na jednej strane sa výrazne znížil prílev aj odlev PZI vo vyspelých ekonomikách. Prílev PZI klesol o 29 %, na 962 mld. USD a odlev PZI sa znížil o 17 %, na 1,507 bil. USD. Prepad PZI sa zväčšil v súvislosti s prehĺbením finančnej krízy po páde *Lehman Brothers* v septembri 2008 a potom, ako sa hlavné vyspelé ekonomiky dostali do fázy hospodárskej recesie. Následne sa v prvej polovici roka 2009 prílev PZI do vyspelých ekonomik prepadol o ďalších 30 až 50 %, v porovnaní s druhou polovicou roka 2008 (UNCTAD, 2009a).

Na druhej strane, prílev PZI do rozvojových a tranzitívnych ekonomík sa v roku 2008 podstatne zvýšil. To dokumentuje existujúcu architektúru kapitálových tokov vo svetovej ekonomike a dôležitú funkciu cieľovej destinácie, ktorú môžu tieto ekonomiky zohrávať pre PZI v časech ekonomických kríz. Avšak od konca roka 2008 sa začal výraznejšie oslabovať dopyt na hlavných exportných trhoch, pričom sa zároveň podstatne zvýšili rizikové prémie na dlh štátov a firiem z regiónu rozvojových a tranzitívnych ekonomík, dôsledkom čoho bol pokles prílevu PZI aj do týchto krajín. Čistý prílev PZI do rozvojových ekonomík v roku 2009 s najväčšou pravdepodobnosťou poklesne ešte viac, ale stále zostane na relatívne vysokej absolútnej úrovni, okolo 400 mld. USD (UNCTAD, 2009a, str. 6). Zároveň sa očakáva, že rozvojové ekonomiky zaznamenajú za rok 2009 čistý odlev tak portfóliového kapitálu, ako aj bankových úverov.

Môžeme konštatovať, že pokles PZI do rozvojových a tranzitívnych ekonomík sa začal približne o rok neskôr ako vo vyspelých ekonomikách. To dokumentuje časové oneskorenie pri šírení krízového vývoja, ktorý sa začal spomalením ekonomického rastu a poklesom dopytu na trhoch vyspelých ekonomík, dôležitých pre výrobu v rozvojových a tranzitívnych ekonomikách.

Globálny prílev PZI sa od konca roka 2008 znižuje vo všetkých troch svojich formách. Majetkové podiely, reinvestovaný zisk a iné kapitálové toky (predovšetkým vnútrofirémne pôžičky) poklesli hlavne vo vyspelých ekonomikách. Investície do majetkových podielov sa znížili v dôsledku oslabenia zahraničných fúzií a akvizícií. Nižšie zisky dcérskych firiem prispeli k poklesu reinvestovaných ziskov. Zahraničné dcérske firmy sa v rámci reštrukturalizácie materských firiem nezriedka podieľali na vyrovnávaní nesplatených dlhov. V dôsledku toho sa výrazne zmenšil vnútrofirémny tok kapitálu od transnacionálnych korporácií (TNK) do ich dcérskych spoločností.

Štruktúra poklesu globálnych PZI je podobná tej, aká bola zaznamenaná počas predchádzajúcej hospodárskej recesie v roku 2001, avšak pokles investícií do majetkových cenných papierov voči reinvestovaným ziskom a iným kapitálovým tokom je v súčasnosti podstatne väčší ako v roku 2001. Tento vývoj môže viesť k oneskoreniu oživenia a expanzie globálneho hospodárskeho cyklu, v dôsledku nedostatočných dlhodobých investícií a nedostatočného rastu výrobných kapacít. Na druhej strane, reinvestované zisky a vnútrofirémne pôžičky sú v prípade TNK ovplyvnené hlavne krátkodobou likviditou, alebo zmenami daňových podmienok a môžu sa zmeniť pomerne rýchlo, napríklad v dôsledku dočasných opatrení vlád v podobe investičných stimulov.

Napriek tomu, že toky PZI do vyspelých ekonomík v rokoch 2008 a 2009 poklesli, ukázali sa byť voči prebiehajúcej kríze odolnejšie ako portfóliové investície alebo bankové pôžičky. Hlavným dôvodom pre tento vývoj je pravdepodobne dlhodobejší charakter PZI v porovnaní s inými kapitálovými tokmi. Tlak na pokles PZI bol do istej miery oslabený relatívne vysokým rastom niektorých rozvojových ekonomík, hlavne však Číny a Indie, ktoré vytvorili protiváhu voči oslabenému zahraničnému dopytu a poklesu cien surovín.

Nie všetky firmy sú prebiehajúcou krízou postihnuté rovnako. Výrazne zasiahla hlavne malé a stredné firmy, ktoré nemajú taký prístup k finančným zdrojom ako veľké firmy. Pomerne dlhá fáza rastu svetovej ekonomiky viedla k posilneniu finančnej aj konkurenčnej pozície mnohých TNK. Finančná kríza a pokles na akciových trhoch vytvárajú pre TNK nové príležitosti na ovládnutie konkurencie, či prienik na nové trhy. Toky PZI podporila v čase krízy aj potreba konsolidácie väčšiny finančných inštitúcií, ako aj veľkých výrobných firiem postihnutých krízou.

Positívny vplyv na vývoj svetových PZI budú mať hlavne nasledujúce faktory (pozri Menbere a kol., 2009):

- rozvíjajúce sa ekonomiky si zatiaľ udržali pomerne vysokú mieru rastu a poskytujú viaceré príležitosti pre rentabilné zahraničné investície;
- v podmienkach finančnej krízy vzniká príležitosť kúpiť podniky za nízku cenu a vo väčšom rozsahu uplatniť konsolidáciu v rámci určitých sektorov a odvetví. Tento trend dokumentujú napríklad rozširujúce sa aktivity suverénnych fondov, alebo materských firiem, ktoré svoje zahraničné dcérske spoločnosti začali vo väčšej miere predávať subjektom z tretích krajín (UNCTAD, 2009a, str. 10). Investori z tretích krajín nachádzajú príležitosti na zhodnotenie úspor aj v dôsledku odhodlania západoeurópskych krajín vyhnúť sa znižovaniu výrobných kapacít v domáciach ekonomikách;
- konkurenčný tlak stále núti firmy zvyšovať internacionalizáciu svojich aktivít. V rámci internacionalizácie aktív najviac zaostávajú firmy zo sektora služieb. Kríza síce ovplyvnila toky PZI, ale ich naakumulovaný objem a tzv. medzinárodná výroba sa v podstate nezmenili;

- objavujú sa nové zdroje PZI, predovšetkým z rozvíjajúcich sa ekonomík a krajín bohatých na surovinové zdroje;
- niektoré rýchlo rastúce odbery vykazujú dynamiku rastu aj počas krízy (biotechnológie, bioprodukty, alternatívne zdroje energie, poznatkovo náročné služby a pod.).

5.2. Prílev PZI do krajín V4

Krajiny, ktoré sa stali novými členmi Európskej únie, majú vysokú intenzitu priamych zahraničných investícií so starými členskými štátmi EÚ, pričom investície z týchto krajín majú veľký vplyv na zlepšovanie ekonomickej výkonnosti aj v krajinách V4. Podiel krajín z EÚ na PZI v krajinách V4 bol v roku 2007 okrem Maďarska vysoko nad 80 %.

T a b u ľ k a 9

Podiel EÚ na príleve PZI do krajín V4 (2007, %)

	ČR	Maďarsko	Poľsko	SR
PZI (stav)	88,0 %	72,3 %	84,4 %	90,6 %

Prameň: Eurostat, vlastné výpočty.

Z tabuľky 9 je zrejmé, že slovenská ekonomika je spomedzi krajín V4 ekonomikou s najväčším podielom zahraničných investorov z EÚ na celkových PZI, čím sa do istej miery podporuje závislosť od hospodárskeho vývoja v tomto regióne svetovej ekonomiky (hlavne v krajinách EÚ 15). Na druhej strane má Slovensko najväčší nevyužitý potenciál pri obchodovaní s tretími krajinami mimo EÚ, čo môže pomôcť pri rozložení rizík v budúcnosti.

Ako uvádzame v predošlých častiach textu, krajiny V4 sa snažia prilákať zahraničné investície prostredníctvom rôznych investičných stimulov a preferenciám investorov prispôbujú svoju politiku, ako aj služby vo vybraných regiónoch a lokalitách. Prílev PZI do krajín V4 sa v roku 2008 neznížil, avšak jeho výrazný prepád sa očakáva v roku 2009. Vývoj tokov PZI do ekonomík krajín V4 v posledných rokoch dokumentuje tabuľka 10.

T a b u ľ k a 10

Prílev priamych zahraničných investícií do krajín V4 (mil. USD)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2008 ¹
ČR	2021,6	4978,8	11602,8	5459,4	10436,5	10730,6	1,74 %
Maďarsko	2136,1	4508,2	7705,8	7531,9	6088,4	6514,3	-36,54 %
Poľsko	4870,0	12756,0	10249,0	19591,0	22612,0	16533,0	-8,21 %
SR	2159,9	3030,5	2428,6	4692,6	3264,9	3413,9	1,51 %

Poznámka: ¹ Zmena stavu PZI v krajine oproti predchádzajúcemu roku 2007.

Prameň: UNCTAD (2009a).

Okrem Poľska zaznamenali ostatné krajiny V4 v roku 2008 vyšší prílev PZI ako v predchádzajúcom roku 2007. Čo je však pravdepodobne dôležitejšie, existujúci stav PZI

začal v krajinách V4 výrazne stagnovať (CZE, SVK) a klesať (POL, HUN) už v roku 2008, hlavne v dôsledku odlevu kapitálu z dcérskych do materských firiem. Prílev PZI do krajín V4 sa v roku 2009 podstatne spomalil predovšetkým v dôsledku zhoršenia vyhládok pre ekonomický rast, čo je spôsobené obmedzením exportných príležitostí na trhoch západnej Európy. Pokles prílevu PZI súvisí s charakterom konjunktúry v EÚ, kde sú kľúčové exportné trhy a s vývojom finančnej situácie zahraničných investorov. V niektorých krajinách regiónu sa prejavili väčšie makroekonomické riziká (Maďarsko), než sa pôvodne očakávalo. Relokácia aktivít z krajín EÚ 15 do štátov s lacnejšou pracovnou silou môže síce nastať, no podľa názoru EIU ju netreba preceňovať. Celkovo sa hovorí o konci *boomu* PZI do krajín strednej a východnej Európy (Menbere a kol., 2009, str. 186).

Hlavným cieľom priamych zahraničných investícií by mal byť popri transformácii a modernizácii národného hospodárstva aj rast dôchodkov.⁶ Ukazovateľ hrubého národného dôchodku (HND), ktorý predstavuje dôchodky domácich subjektov,⁷ je pre lepšie porovnanie prepočítaný na jedného obyvateľa a vyjadrený prostredníctvom parity kúpnej sily (PPP).

T a b u ľ k a 11

Hrubý národný dôchodok (PPP) a priame zahraničné investície (stav PZI, tis. USD)

HND/obyvateľstvo	Česká republika	Maďarsko	Poľsko	Slovenská republika
2001	14550	12570	9280	11610
2008	22790	17790	17310	21300
PZI/obyvateľstvo	Česká republika	Maďarsko	Poľsko	Slovenská republika
2001	2,63	2,68	1,07	1,03
2008	11,01	6,34	4,2	8,5

Prameň: WB (2009a), UNCTAD (2009a); Eurostat (2009), vlastné výpočty.

Medzi rokmi 2001 a 2008 dosiahlo Slovensko v ukazovateli HND na obyvateľa najväčší pokrok z krajín V4, keď vo zvyšovaní dôchodku vytvoreného domácimi subjektmi predstihlo Maďarsko a výrazne sa priblížilo úrovni v Českej republike. Môžeme konštatovať, že Slovenská republika dokázala za sedem rokov prekonať zaostávanie v tvorbe HND a v relatívne krátkom čase zlepšila svoje postavenie voči susedným krajinám V4, pričom sa posilnili domáce fundamenty ekonomiky. To je nepochybne dobrý výsledok, hlavne vo svetle výrazného nárastu váhy priamych zahraničných investícií v slovenskej ekonomike.

Priame zahraničné investície mali v krajinách V4 pozitívny vplyv na všeobecný pokles nezamestnanosti, pretože investičné projekty sú v nových členských štátoch EÚ väčšinou náročné na prácu, z čoho pramení fakt, že ich prostredníctvom sa vytvorí podstatne viac pracovných miest, ako je tomu v prípade západoeurópskych ekonomík. Tento vývoj bol na Slovensku

⁶ Môžeme hovoriť aj o cieľoch ako rast exportu, zamestnanosti, technologickej úrovne, produktivity. No dôležité sú aj vedľajšie prínosy PZI, ako je rozvoj finančnej a dopravnej infraštruktúry, zvýšenie kvality ľudských zdrojov, rozšírenie manažérskeho *know-how* a iné prínosy, ktoré ovplyvňujú celkové podnikateľské prostredie.

⁷ Hrubý národný dôchodok (HND) sa podľa definície ESNÚ95 (Nariadenie Rady (EK) č. 2223/96) rovná hrubý domáci produkt (HDP) mínus prvotné dôchodky platené rezidentskými jednotkami nerezidentským jednotkám plus prvotné dôchodky prijaté rezidentskými jednotkami zo zahraničia.

sprevádzaný rastom podielu pridanej hodnoty priemyselného sektora, na úkor sektora služieb, ktorý sa naopak viac rozvíjal v ostatných troch krajinách V4. Slovensko zaznamenalo medzi rokmi 2008 a 2009 najväčší prepád v raste HDP spomedzi krajín V4, čo súvisí so štruktúrou slovenskej ekonomiky, ktorej pridaná hodnota sa vytvára hlavne v cyklicky citlivých priemyselných odvetviach. Na druhej strane, vo zvyšných troch krajinách V4 sa rast pridanej hodnoty hospodárstva koncentruje v sektore služieb, ktorý nie je až tak citlivý na kolísanie hospodárskeho cyklu. To sa na jednej strane prejavuje pomerne veľkým prepádom rastu HDP počas krízy, no na druhej strane pomerne rýchlym oživením a expanziou počas konjunktúry hospodárskeho cyklu.

5.3. Faktory konkurencieschopnosti ekonomík z pohľadu zahraničných investorov pod vplyvom globálnej krízy

V roku 2009 väčšina investorov prehodnocovala svoje stratégie medzinárodnej expanzie. V dôsledku krízy sa rozhodovanie o umiestnení investície podriaďuje hlavne snahe o elimináciu rizík. Medzi hlavné priority firiem dnes patrí to, ako majú zabezpečené výrobné vstupy a ako budú schopní predať tovary a služby svojim zákazníkom, ďalej ich zaujíma stabilita legislatívneho rámca a v neposlednej rade sú to zručnosti a kvalifikácia pracovnej sily.

Neistota priniesla väčší záujem investorov o tie trhy, ktoré sú pre nich známe z minulosti a sú predvídateľnejšie ako nové, relatívne neznáme trhy. Západná Európa a krajiny strednej a východnej Európy sa stali v očiach investorov zaujímavejšie lokality ako napríklad Čína (Ernst & Young, 2009). Okrem toho, že Európu vnímajú ako bezpečné a predvídateľné prostredie, zohráva dôležitú funkciu aj ďalší faktor. Tým je rast dopytu po práci v EÚ a snahy vlád jednotlivých členských štátov o udržanie domácich investícií.

Čína sa popri budovaní pozície vyhľadávaného investičného trhu dostáva aj do pozície zaujímavého exportného trhu, s rastúcou kúpnu silou obyvateľstva. Aj napriek tomu, že Európa je v čase globálnej finančnej a ekonomickej krízy považovaná za bezpečnejšie miesto pre umiestnenie investícií, po skončení krízy môžeme očakávať pokračovanie presunu ťažiska ekonomického rastu smerom na východ od Európy.

Dochádza k prehodnocovaniu vnímania cien, pričom sa investori nebudú rozhodovať na základe najnižšej aktuálnej ceny – ako sú nízke výrobné náklady, lacná pracovná sila, alebo nízke daňové náklady – ale hlavne na základe najnižších nákladov počas celého životného cyklu investície. Odhliadnuc od kvalitnej infraštruktúry, veľkosti domáceho trhu, či prístupu na regionálne a medzinárodné trhy, budú TNK zohľadňovať predovšetkým faktory ako sú náklady na energie, udržateľnosť rastu, dostupnosť dodávateľov a odberateľov, dostatok kvalifikovanej a zručnej pracovnej sily, predvídateľnosť vývoja, stabilita podmienok, verejná bezpečnosť a iné. V Európe sa budú dynamicky rozvíjať regióny, ktoré poskytnú symbiózu dopravnej dostupnosti a možností domácich zdrojov rozvoja. Z hľadiska geografického to budú hlavne moderné mestské ekonomiky, dopravné uzly a lokality s bohatými prírodnými

zdrojmi, využitelnými nielen ako turistické lákadlá, ale aj ako súčasť hospodárskej stratégie rozvoja, ktorá je priateľská k životnému prostrediu. V prípade Slovenska sú takými možnosťami napríklad zdroje minerálnej (zdravotníctvo) a termálnej (kúrenie) energie, ktoré sa dajú využiť širokospektrálne.

Investičné plány TNK sa odvíjajú aj od sektora v ktorom pôsobia, keďže niektoré sektory a odvetvia boli krízou postihnuté viac ako iné. Na jednej strane sú mnohé cyklicky citlivé odvetvia (hlavne priemyselné), ktoré kríza postihla najviac. Patria sem napríklad automobilový priemysel, drevársky, oceliarsky a chemický priemysel, či výroba strojov, plastov, alebo elektroniky. Na strane druhej sú sektory, ktoré nie sú príliš citlivé na kolísanie hospodárskeho cyklu a kríza na nich nemala taký negatívny vplyv. Sú to odvetvia, ktoré majú pomerne stabilný dopyt, alebo dobré strednodobé vyhliadky pre rast trhov. Ide predovšetkým o odvetvia v sektore služieb, ako sú telekomunikácie, firemné a iné služby, dodávky elektriny, plynu a vody, ale aj farmaceutický priemysel, zdravotníctvo, či výroba potravín a nápojov. Primárny sektor vykazuje osobité charakteristiky. V dôsledku poklesu cien surovín (2008) sa mnohé investičné plány zrušili, avšak v strednodobom horizonte má primárny sektor lepšie vyhliadky na rast PZI ako ostatné dva sektory. Tak z dôvodu reštrukturalizácie vyvolanej krízou, ako aj z dôvodu snahy veľkých a vysoko internacionalizovaných⁸ firiem o udržanie či rozšírenie svojho trhového podielu (UNCTAD, 2009b).

ZÁVER

Globálna hospodárska kríza, i keď s rôznou intenzitou a s rôznymi následkami, zasiahla všetky ekonomiky krajín Vyšehradskej skupiny. Ekonomiky Slovenskej republiky a Českej republiky vychádzali v predkrízovom období zo silných makroekonomických fundamentov, vysoké tempá rastu dosahovali obe ekonomiky pri relatívne nízkej inflácii, rastúcej produktivite práce, nízkom deficite verejných financií a bez potreby zásadnejšieho zvyšovania verejného dlhu. V horšej východiskovej pozícii sa nachádzala maďarská ekonomika, ktorej tempo rastu či produktivita práce klesali už v predkrízovom období, navyše súkromný i verejný sektor bol vo väčšej miere závislý na externom financovaní, úverová kríza na svetových finančných trhoch napokon donútila maďarskú vládu požiadať o finančnú pomoc medzinárodné organizácie. Všetky spomínané ekonomiky pocítili dôsledky svetovej krízy v podobe poklesu exportu a priemyselnej produkcie, spomalenia prílevu PZI a rastu nezamestnanosti. Najvýraznejšiemu nárastu miery nezamestnanosti v dôsledku krízy bude čeliť aj v budúcom roku práve slovenská ekonomika, nasledovaná maďarskou ekonomikou. Poľsko je v porovnaní s uvedenými tromi štátmi V4 relatívne uzavretejšou ekonomikou s veľkým vnútorným trhom, podľa Európskej komisie je to jediná krajina V4, ktorá nezaznamená v dôsledku krízy pokles HDP. Podľa prognóz zaznamenajú ekonomiky krajín V4 mierne oživenie rastu už v roku 2010,

⁸ Z hľadiska aktív.

s výnimkou maďarskej ekonomike, ktorej oživenie sa oneskorí až na rok 2011. Podľa Európskej komisie bude najrýchlejšie rastúcou ekonomikou EÚ v roku 2010 práve slovenská ekonomika.

Podrobnú informáciu o viacerých aspektoch konkurencieschopnosti z pohľadu atraktivity krajiny ako cieľovej destinácie pre zahraničné investície poskytujú medzinárodne porovnateľné výsledky tzv. rebríčkov konkurencieschopnosti, ktoré predstavujú spôsob multikritériálneho hodnotenia konkurencieschopnosti krajiny. Zatiaľ čo podľa širšie koncipovaného *Indexu globálnej konkurencieschopnosti (GCI)* je Slovensko jedinou krajinou V4, ktorá v celkovom hodnotení konkurencieschopnosti klesá (už tretí rok po sebe), tak podľa rebríčka *Doing Business* ako i podľa *Indexu ekonomickej slobody*, teda indexov užšie zameraných na hodnotenie podmienok priaznivých pre výkon podnikateľských aktivít, je Slovensko najkonkurencieschopnejšou krajinou spomedzi krajín V4. I keď je zrejmé, že celkové umiestnenie krajiny závisí od kompozície a váhy indikátorov daného hodnotenia, syntéza poznatkov z detailnejšej analýzy jednotlivých ukazovateľov poskytuje určitý pohľad na silné a slabé stránky danej ekonomiky. V prípade Slovenska patria k najlepším hodnotením aspektom v porovnaní so susednými krajinami priaznivý makroekonomický vývoj a politická stabilita, dostupnosť financovania formou úverov, nízke daňové sadzby, nízke náklady a relatívne jednoduché procedúry spojené so založením firmy, podpora investícií. K opakujúcim sa bariéram v podnikaní sa radia neefektívna byrokracia a vysoká miera administratívneho zaťaženia pri podnikaní a vysoká miera korupcie (v prípade Slovenska je však podľa *Indexu vnímania korupcie (CPI)* znepokojivým výrazný negatívny obrat zaznamenaný v poslednom roku). Tieto slabé stránky sú však spoločné pre všetky krajiny V4, tak ako napríklad i nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily. Slovensko v regionálnom porovnaní mierne zaostáva napr. v ponuke fyzickej infraštruktúry.

Aj keď podľa spomínaného GCI indexu bola Slovenská republika v roku 2009 po prvý krát hodnotená v skupine vyspelých ekonomík, resp. ekonomík ťahaných inováciami (spolu s Českou republikou), paradoxne práve v tejto oblasti konkurencieschopnosti dosahuje relatívne slabé výsledky, a to pokiaľ ide o porovnanie s priemerom EÚ 27, ale i v rámci samotného regiónu V4. To potvrdzujú aj výsledky *Súhrnného inovačného indexu (SII)* a *matice KAM*, podľa ktorých disponuje Slovenská republika spolu s Poľskom najnižšou inovačnou výkonnosťou v rámci regiónu a zároveň má po Poľsku najmenej rozvinuté predpoklady prechodu na znalostnú ekonomiku. Zo strednodobého pohľadu sa inovačná schopnosť SR zlepšuje len mierne. Väčší dôraz na rozvoj inovačnej výkonnosti a zvyšovanie technologickej úrovne slovenskej ekonomiky, spolu s rozvíjaním faktorov znalostnej spoločnosti je nevyhnutným predpokladom udržateľného rastu a ďalšej konvergencie slovenskej ekonomiky, založenej už nielen na tradičných zdrojoch hospodárskeho rastu, ale predovšetkým na rozvoji IKT technológií, vede, inováciách a ľudskom potenciáli.

K dôležitým dimenziám konkurencieschopnosti patrí cenová a nákladová konkurencieschopnosť odvíjajúca sa o i. od výmenného kurzu meny hostiteľskej krajiny. V súvislosti

so zafixovaním kurzu slovenskej koruny v mechanizme ERM II pred vstupom do menovej únie a znehodnocovaním mien okolitých štátov v poslednom kvartáli 2008 (s pokračovaním v prvej polovici 2009) dochádza k postupnému relatívnemu zhoršovaniu nákladovej konkurencieschopnosti SR v oblasti *jednotkových nákladov práce* (ULC). Len časť tohto vývoja sa dá pripísať na vrub vstupu SR do eurozóny, podstatný vplyv malo zvyšovanie miezd a rast produktivity práce. Tieto procesy sú však signálom doterajšej reálnej konvergenie slovenskej ekonomiky k priemeru EÚ, čo je cieľom všetkých dobiehajúcich krajín. Znehodnocovanie mien susedných štátov (V4) na prelome rokov 2008/2009 ovplyvnilo negatívne i cenovú konkurencieschopnosť slovenskej produkcie, čo je pre exportne orientovanú ekonomiku (v „nekrízovom“ období) významným problémom. V posledných mesiacoch sme však svedkami opätovného zhodnocovania týchto mien (voči euru), vo všeobecnosti sa predpokladá, že išlo o dočasný efekt s dočasným dopadom na slovenskú cenovú konkurencieschopnosť. Z dlhodobého hľadiska je dôležitejšia stabilná mena, ktorá nezvyšuje inflačné riziká a nedeštabilizuje ekonomiku, ako je to možné v prípade oslabujúcej meny. Príliš volatilný menový kurz je negatívnym signálom pre potenciálnych investorov a ich dlhodobé investičné zámery, z tohto pohľadu je zavedenie eura v SR konkurenčnou výhodou v porovnaní s ostatnými krajinami V4.

Ďalším faktorom rozhodovania zahraničných investorov je nastavenie daňovo-odvodového systému cieľovej krajiny. Pri porovnaní krajín V4 je odvodové a daňové zaťaženie zamestnávateľov na Slovensku, v Českej republike a v Maďarsku oveľa vyššie ako v Poľsku, hlavne v dôsledku podstatne nižšieho odvodového zaťaženia poľských zamestnávateľov. Na druhej strane, odvodové a daňové zaťaženie zamestnancov je na Slovensku relatívne nízke, nižšie je len v Českej republike, hlavne v dôsledku najnižšej dane z príjmu fyzických osôb v krajinách V4. Vo všeobecnosti je slovenský daňový systém hodnotený ako najlepší, predovšetkým v súvislosti s jeho celkovým zjednodušením po zavedení jednotnej dane z príjmu a DPH.

Krajiny V4 sa snažia prilákať zahraničné investície prostredníctvom rôznych investičných stimulov a preferenciám investorov prispôbujú svoju politiku, ako aj služby vo vybraných regiónoch a lokalitách. Okrem Slovenska majú investori nárok na najvyšší priemerný strop štátnej pomoci len v Poľsku a investori prichádzajúci do týchto dvoch krajín majú najväčší priestor na povolené zníženie oprávnených nákladov. Česká republika a Maďarsko majú viac vyspelých regiónov, či už z pohľadu HDP na obyvateľa, alebo miery nezamestnanosti a dosahujú nižšiu priemernú úroveň štátnej pomoci pre zahraničných investorov.

Prílev priamych zahraničných investícií do regiónu krajín V4 ovplyvňujú v čase krízy rôzne faktory. Vo vzťahu k jednotlivým krajinám V4 to však budú predovšetkým očakávania najvyššieho priemerného rastu HDP v dlhodobom horizonte (Slovensko), veľký vnútorný trh (Poľsko) a relatívne stabilný sektor služieb (Česká republika, Maďarsko). Krajiny V4 majú v čase krízy a väčšej neistoty investorov výhodu prostredia, ktoré je predvídateľné a známe z minulosti, čo je v prípade Slovenska umocnené ešte o členstvo v menovej únii. Dochádza

k prehodnocovaniu vnímania cien, pričom sa investori nebudú rozhodovať ani tak na základe najnižšej aktuálnej ceny – ako sú nízke výrobné náklady, lacná pracovná sila, alebo nízke daňové náklady – ale hlavne na základe najnižších nákladov počas celého životného cyklu investície. Odhliadnuc od kvalitnej infraštruktúry, veľkosti domáceho trhu, či prístupu na regionálne a medzinárodné trhy, budú zahraniční investori zohľadňovať predovšetkým faktory ako sú náklady na energie, udržateľnosť rastu, dostupnosť dodávateľov a odberateľov, dostatok kvalifikovanej a zručnej pracovnej sily, predvídateľnosť hospodárskeho vývoja, stabilita legislatívnych podmienok, bezpečnosť spoločnosti a iné.

V Európe sa budú dynamicky rozvíjať regióny, ktoré poskytnú symbiózu dopravnej dostupnosti a možností domácich zdrojov rozvoja. Z hľadiska geografického to budú hlavne moderné mestské ekonomiky, dôležité dopravné uzly a lokality s bohatými prírodnými zdrojmi, využitelnými nie len ako turistické lákadlá, ale aj ako súčasť hospodárskej stratégie rozvoja, ktorá je priateľská k životnému prostrediu.

Z hľadiska štruktúry priamych zahraničných investícií majú investori z EÚ najväčšie zastúpenie v ekonomike Slovenska, pričom však ani ich podiel v Českej republike a Poľsku nie je menší ako 80 %. Výnimku tvorí Maďarsko, ktoré má z krajín V4 najväčšie zastúpenie investorov mimo EÚ. Silná orientácia slovenskej ekonomiky na investorov z EÚ podporuje jej závislosť od hospodárskeho vývoja v krajinách EÚ 15. Na druhej strane má SR najväčší nevyužitý potenciál pri obchodovaní s tretími krajinami mimo EÚ, čo môže pomôcť pri rozložení rizík v budúcnosti.

Existujúci objem priamych zahraničných investícií začal v krajinách V4 výrazne stagnovať (SR a ČR) a klesať (HUN, POL) už v roku 2008, hlavne v dôsledku odlevu kapitálu do materských firiem. Prílev PZI do krajín V4 sa v roku 2009 podstatne spomalil predovšetkým v dôsledku zhoršenia vyhliadok pre ekonomický rast, čo je spôsobené obmedzením exportných príležitostí na trhoch západnej Európy. V niektorých krajinách regiónu sa prejavili väčšie makroekonomické riziká (Maďarsko), ako sa pôvodne očakávalo.

Slovensko zaznamenalo medzi rokmi 2008 a 2009 najväčší prepád v raste HDP spomedzi krajín V4, čo súvisí s štruktúrou slovenskej ekonomiky, ktorej pridaná hodnota sa vytvára hlavne v cyklicky citlivých priemyselných odvetviach. Na druhej strane, vo zvyšných troch členských štátoch V4 sa rast pridanej hodnoty hospodárstva koncentruje v sektore služieb, ktorý nie je až tak citlivý na kolísanie hospodárskeho cyklu. Z dlhodobého pohľadu na predkrízový vývoj však môžeme konštatovať, že medzi rokmi 2001 a 2008 dosiahlo Slovensko v ukazovateli hrubého národného dôchodku (HND) na obyvateľa najväčší pokrok z krajín V4, keď vo zvyšovaní hodnoty dôchodkov vytvorených domácimi subjektami predstihlo Maďarsko a podstatne sa priblížilo úrovni v Českej republike. Slovenská republika dokázala za sedem rokov výrazne zlepšiť svoje postavenie v tvorbe HND voči susedným krajinám V4, čo je dôkazom posilňovania domácich fundamentov ekonomiky.

Medzi najväčšie výzvy, s ktorými sa bude musieť ekonomika Slovenska vyrovnávať, patrí ambícia zostať atraktívnou destináciou pre prílev priamych zahraničných investícií,

avšak zároveň znižovať relatívne svoju závislosť na zahraničných investíciách. V súčasnosti Slovensko profituje z nízkych nákladov na prácu, z vysokej produktivity a z priaznivých podmienok na podnikanie, aj v súvislosti s relatívne nízkymi daňami. Ako sa však ukazuje, niektoré z týchto konkurenčných výhod sú len ťažko udržateľné. V strednom a dlhodobom horizonte nemôže byť konkurencieschopnosť ekonomiky Slovenska postavená na lacnej pracovnej sile. Zároveň platí, že susedné krajiny sa znížením daní priblížili podmienkam v SR. V záujme udržateľného zvyšovania konkurencieschopnosti SR bude nevyhnutné zlepšiť politiku v oblasti podpory vedy, výskumu a školstva. V záujme zlepšenia infraštruktúry a zmenšenia regionálnych rozdielov bude tiež potrebné zefektívniť využívanie štrukturálnych fondov a prispôbiť stratégiu štátnej podpory investícií. To by malo viesť k zlepšeniu konkurencieschopnosti domácich firiem a k diverzifikácii domácej ekonomiky, ktorá je v prípade Slovenska do veľkej miery závislá na úzkom okruhu priemyselných odvetví (predovšetkým automobilový priemysel). Okrem toho sa tiež ukazuje, že na Slovensku bude potrebné výrazne a bezodkladne zlepšiť inštitucionálnu kvalitu vlády, čo si bude vyžadovať prísnejšie posudzovanie korupcie, zlepšenie hodnotiacich procesov vplyvu regulácie a reforiem na ekonomiku a spoločnosť, rozšírenie formálnych nástrojov plánovania a zavedenie mechanizmov na pravidelné monitorovanie inštitucionálnych postupov.

Naznačené trendy v globálnom i lokálnom vývoji PZI a nový pohľad na meniace sa preferencie a stratégie významných investorov a zároveň uvedomenie si pozície Slovenska v regióne V4, ako krajiny na jednej strane ústretovej voči zahraničným investíciám a disponujúcej priaznivým podnikateľským prostredím, a na strane druhej zaostávajúcej v oblasti inovačnej a technologickej výkonnosti môže napomôcť vypracovaniu adresnej stratégie konkurencieschopnosti národnej ekonomiky, pričom niektoré z výsledkov by mohli byť relevantné i pri vypracovávaní dlhodobej stratégie rozvoja slovenskej spoločnosti.

LITERATÚRA

Allen & Overy (2008): *Foreign Direct Investment in Central and Eastern Europe*, Allen & Overy LLP, 2008.

EC (2007): *Cohesion Policy 2007-13, National Strategic Reference Frameworks*, EC, 2007. [Elektronický zdroj]. <http://ec.europa.eu/regional_policy/atlas2007/fiche/nsrf.pdf>.

EC (2009a): *European Economic Forecast - Autumn 2009*. (COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT), EUROPEAN ECONOMY 10/2009, European Commission Directorate-General for Economic and Financial Affairs, 3. 11. 2009.

EC (2009b): *European Innovation Scoreboard 2008 – Comparative Analysis of Innovation Performance*. [Elektronický zdroj]. <http://www.proinno-europe.eu/EIS2008/website/docs/EIS_2008_Final_report.pdf>.

ECB (2008): *Konvergenčná správa*. Európska centrálna banka, Eurosystem, máj 2008, ISSN 1725-9665, 265 s.

- Ernst & Young (2009): *Reinventing European Growth*, 2009.
- Eurostat (2009): <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>>.
- IMF (2009): *Slovak Republic 2009 (Article IV)*. [Elektronický zdroj]. <<http://www.imf.org/external/np/ms/2009/052509a.htm>>.
- ITD Hungary (2009): <http://www.itdh.com/engine.aspx?page=Itdh_Befektetes>.
- Jeck, T. (2009): *Technologická a inovačná pozícia slovenskej ekonomiky v medzinárodnom kontexte*. [Edícia Working Papers, WP č. 17]. Bratislava: Ekonomický ústav SAV, 2009, ISSN 1337–5598, 26 s.
- Kaufmann, D. et al. (2009): *Governance Matters VIII*. [Policy Research Working Paper no. 4978]. The World Bank, jún 2009, 103 s.
- Klvačová, E. (2008): *Doktrína konkurenceschopnosti národných štátov a niektoré jej úskalí*. In: Klvačová, E. – Malý, J.: Domnělé a skutečné bariéry konkurenceschopnosti EU a ČR. Praha: Vzdělávací středisko na podporu demokracie, 2008, 100 s., ISBN 978-80-903122-8-9.
- Menbere, W. T. a kol. (2009): *Vývoj a perspektívy svetovej ekonomiky: globálna, finančná a hospodárska kríza: príčiny - náklady - východiská*, Bratislava: Ekonomický ústav SAV, 2009, 280 s.
- NBS (2009a): *Stručný prehľad vybraných indikátorov konkurencieschopnosti*. Krátka analýza 1/2009, vypracovali Jurašková Kucserová – Ódor – Senaj – Zeman, NBS, marec 2009.
- NBS (2009b): *Mesačný bulletin NBS – September 2009*. Bratislava: Národná banka Slovenska, 2009, ISSN 1337-9496, s. S15.
- OECD (2009): *OECD Economic Outlook No. 86, November 2009*. [Elektronický zdroj]. <http://www.oecd.org/document/18/0,3343,en_2649_33733_20347538_1_1_1_1,00.html>.
- Okáli, I. a kol. (2009): *Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2008*. Bratislava: Ekonomický ústav SAV, 2009, 79 s.
- Piatkowski, M. – Van Ark, B. (2007): *Productivity growth, technology and structural reforms in transition economies: a two-phase convergence process*. In: Piech, K. (ed.): Knowledge and innovation processes in Central and East European economies. The Knowledge & Innovation Institute, Warsaw 2007.
- SARIO (2008): *Vyhodnotenie dotazníkov After care Survey 2007*. Vypracovala M. Mikušová, Slovenská agentúra pre rozvoj investícií a obchodu, 15. 4. 2008.
- Šikula, M. (2008): *Vplyv kvalitatívnych zmien inštitucionálneho prostredia v procese globalizácie*. [Edícia Working Papers, WP č. 14]. Bratislava: Ekonomický ústav SAV, 2008, ISSN 1337–5598, 25 s.
- Šikulová, I. (2006): *Vzťah medzi nominálnou a reálnou konvergenciou v procese integrácie nových členských štátov EÚ do eurozóny*. In MendelNet 2006. Brno 29. listopad 2006, Provozně ekonomická fakulta MZLU v Brně, 2006.
- The Heritage Foundation (2009): *2009 Index of Economic Freedom*. [Elektronický zdroj]. <<http://www.heritage.org/Index/>>.
- Transparency International (2009): *Corruption Perceptions Index 2009*. [Elektronický zdroj]. <http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2009/cpi_2009_table>.

UNCTAD (2009a): *World Investment Report*, UNCTAD, 2009. [Elektronický zdroj].
<http://www.unctad.org/en/docs/wir2009pt1_en.pdf>.

UNCTAD (2009b): *Investment Prospects Survey 2009-2011*, UNCTAD, 2009.

WB (2009a): *World Development Indicators Database*, World Bank, 2009. [Elektronický zdroj].

<<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/DATASTATISTICS/0,,contentMDK:20398986~menuPK:64133163~pagePK:64133150~piPK:64133175~theSitePK:239419,00.html>>.

WB (2009b): *Doing Business 2010*, The World Bank Group, 2009. [Elektronický zdroj].

<<http://www.doingbusiness.org/economyrankings/>>.

WB (2009c): *KAM 2009*. [Elektronický zdroj].

<http://info.worldbank.org/etools/kam2/KAM_page5.asp>.

WEF (2009): *The Global Competitiveness Report 2009 – 2010*. [Elektronický zdroj].

<<http://www.weforum.org/en/initiatives/gcp/Global%20Competitiveness%20Report/index.htm>>.